

Analiza prostorov poklicnih nevladnih organizacij v kulturi

Društvo Asociacija

Ljubljana, januar 2020

UVOD

V drugi polovici leta 2019 je postala prostorska problematika poklicnih nevladnih organizacij na področju kulture in umetnosti močno poudarjena ob dejstvu, da se prostorska vprašanja poklicnih NVO v kulturi naslavlja že vrsto let in da pravega sistematičnega urejanja področja nismo bili zares deležni. V omenjenem obdobju sta velik poseg doživeli dve lokaciji, in sicer na Kersnikovi ulici 4 v Ljubljani, kjer je več desetletji delovalo veliko poklicnih NVO v kulturi, in pa prostori nekdanje tobačne tovarne v Ljubljani, kjer se je v zadnjem skorajda desetletju prav tako razvila močna aktivnost številnih kulturnic in kulturnikov. Seveda se ob tem pojavljajo številni drugi sporadični primeri, ki pa zaradi singularnosti ne doživijo večjega medijskega ali drugačnega odmeva.

Eden od temeljnih povzročiteljev večjih sprememb glede prostorov za NVO v zadnjem času je zagotovo pozitivna gospodarska rast, saj se je ponovno povečal interes posameznikov in podjetij po investicijah. Mnogi so investicijske priložnosti iskali na nepremičninskem trgu, podobno logiko pa so ponotranjili tudi odločevalci, ki jih je novo stanje spodbudilo h t. i. gospodarnemu upravljanju z nepremičninami v njihovi lasti, kar so interpretirali predvsem kot prodajo prostorov. Mnoge starejše zgradbe v mestih, ki mestne uprave domnevno bremenijo zaradi visokih stroškov vzdrževanja, so pristale na seznamih za odprodajo. V zadnjem obdobju je bilo nekaj teh objektov tudi uspešno prodanih. Vse večji del mest iz državnega/mestnega lastništva in relativne dostopnosti skupnosti do njih prehaja v zasebno lastništvo in rabo. Prej opisani proces pa je v kontradikciji z drugačno, bolj odprto in vključujočo logiko.

Dejstvo je, da kulturniki kot največja skupina pa tudi številni drugi prebivalci prazne javne prostore razumejo kot potencialni prostor za ustvarjalno produkcijo, ki jih z lastnim trdom in delom ponavadi iz zapuščenih krajev spremenijo v pomenske prostore. Ko ti prostori postanejo zanimivi za zasebnike s profitnimi interesi, to prinese širok nabor posledic ne le za (nekdanje) uporabnike teh prostorov, ampak tudi za neposredno in širšo okolico ter življenje v mestu. V zadnjem obdobju je tako nemalo nevladnih organizacij v javnem interesu pristalo na cesti. V svoji družbenokoristni in neprofitno usmerjeni dejavnosti so te nezmožne samostojno izpolnjevati finančne pogoje nepremičninskega trga v lasti zasebnikov. Vsebine, ki so v nekem prostoru lahko prisotne desetletje ali več, ostanejo brez prostora, ki ponavadi čez noč postane vsebinsko izpraznjen in prestrukturiran. S tem niso le organizacije izgubile prostora, ampak je prostor izgubila tudi skupnost, ki se je tam tvorila z ustvarjanjem in odjemanjem nekih družbenoustvarjalnih vsebin. Absolutna prednost profitni logiki pustoši in prazni vsebinskost in simbolnost prostorov znotraj mesta in mesto kot celoto in uničuje kulturo bivanja, družbeno tkivo in to kar imenuje skupnost.

Ofenzivni napad na neinstitutionalizirano kreativno-umetniško skupnost v nekdanji tovarni koles Rog I. 2016 se je izkazal za napoved nove prostorske politike v Ljubljani. Sledila je prodaja stavbe Kersnikove 4, kjer je izgubilo prostore več kot deset organizacij, ki na mednarodni ravni izkazujejo izjemno kvaliteto in pomen svoje produkcije ter v mestu pomembno sooblikujejo kulturo mestnega življenja. Kot naslednja žrtev zasebnih profitnih interesov so bile organizacije v nekdanji tobačni tovarni, v negotovosti pa ostaja Zgodovinski arhiv Ljubljana, Srednja šola za oblikovanje in fotografijo v prostorih Križank, vsebine Baragovega semenišča ter prostori na Parmovi ulici. Kljub temu da je v Sloveniji velika koncentracija ustvarjalcev, ustvarjalck in nevladnih organizacij na področju kulture in umetnosti v Ljubljani, pa to še zdaleč ni edino mesto, kjer se pojavljajo prostorske stiske za neprofitne vsebine.

Nevladne organizacije, ki delujejo v javnem interesu, v sferi neprofitnega, potrebujejo prostor za produkcijo, raziskovanje in naposled za realizacijo programov in projektov v javnem interesu. Njihova neprofitnost in v javno korist usmerjeno delovanje pa jim na določeni ravni, paradoksalno, onemogočata dostop do prostora, saj ne morejo konkurirati na nepremičninskem trgu z gospodarsko usmerjenimi akterji. Zato je odgovornost lokalnih in nacionalnih oblasti, da prostor za tovrstne dejavnosti ohranja, vzdržuje in tudi strateško širi v skladu z javnim interesom, torej s potrebami prebivalstva.

V Društvu Asociacija, ki si z zagovorniškimi aktivnosti prizadeva za zagotavljanje trajnostnih pogojev za profesionalno delovanje nevladnih organizacij in samostojnih ustvarjalcev, dejavnih v umetnosti in kulturi, smo prepoznali tudi prostore kot pomembno točko zagovorniške vsebine. Zaradi kulminacije težav s prostori za NVO v kulturi smo se odločili na področje pogledati sistematično, česar smo se lotili na več nivojih, in sicer z empirično raziskavo, analizo zakonodaje ter pregledom možnih rešitev. Velikokrat je s strani odločevalcev slišati tudi različne domnevne prepreke glede izboljšanja stanja, a kot pokaže analiza, je možnosti zelo veliko in naposled manjka zgolj odločitev.

METODE

Za namen analize smo se poslužili različnih metodoloških prijemov: spletna anketa, organizacija javnega posveta z nevladnimi organizacijami v kulturi, intervjuji in pogovori z določenimi posamezniki, ki se ukvarjajo s prostorskim vprašanjem, pregled zakonodaje, ki ureja to področje, pregled obstoječe literature in komunikacija z občinami.

Novembra 2019 smo zasnovali spletno anketo z naslovom *Anketa o prostorih poklicnih NVO v kulturi*. Za reševanje je bila odprta od 6. decembra 2019 do 10. januarja 2020. Članek in vabilo k izpolnitvi ankete smo objavili na spletni strani Asociacije, v spletnem glasilu Kulturosfera, večkrat smo k sodelovanju in širjenju vesti o njej pozvali naše člane, na anketo pa smo opozorili tudi v okviru javnega posveta *Prostori in NVO v kulturi*. Novico o anketi in posvetu je med drugim delila tudi krovna horizontalna mreža NVO, to je CNVOS, novice Asociacije pa so objavljene tudi na portalu Kulturnik.si. Anketo je rešilo 54 organizacij iz celotne Slovenije, ker pa je bila raziskava targetirano usmerjena v raziskavo stanja in potreb poklicnih nevladnih organizacij na področju umetnosti in kulture, je bilo skozi izločilne kriterije naposled kot ustreznih prepoznanih 43 odgovorov. Glede na predvideno skupno število poklicnih NVO v kulturi (statistika za to področje ne obstaja, a zagotovo maksimalno število teh organizacij ne presega števila dvesto) ocenjujemo, da je vzorec relativno velik. Anketa je bila namenoma koncipirana v srednjem časovnem obsegu, saj smo iskali optimalno formo za pridobitev čim več podatkov skozi časovno racionalnost. Povprečen čas izpolnjevanja je bil manj kot 10 minut.

Strukturno je bila anketa zasnovana na način, da je bila velika večina vprašanj zaprtega tipa z vnaprej predvidenimi in ponujenimi odgovori. Znotraj te metode pridobivanja podatkov tako prepoznavamo določene omejitve, ki so tudi sicer značilne za kvantitativne študije. Slednje smo kompenzirali z drugimi načini, to je predvsem s posvetom ter pogovori s strokovnjaki in odločevalci. V anketi smo postavili tudi nekaj vprašanj odprtega tipa.

Specifičen presečni datum ni bil postavljen, pač pa smo se referirali na obstoječe stanje v teku ankete, saj tudi dinamika na tem področju ni velika, hkrati pa bi, ker nismo imeli možnosti dodatno razjasnjevati relativno strokovnega termina, bilo za anketirance izhodišče lahko nerazumljivo. V kontekstu kvantitativne študije menimo, da smo v splošnem anketo zastavili dobro, saj je analizo omogočil velik nabor vprašanj zaprtega tipa z numeričnimi podatki. Hkrati menimo, da smo z anketo pridobili relevanten vzorec, iz katerega lahko kreiramo tudi določene posplošitve za poklicne nevladne organizacije na področju kulture in umetnosti.

V okviru analize smo organizirali tudi javni posvet na temo prostorov za profesionalne nevladne organizacije na področju kulture in umetnosti. Posvet o prostorih za NVO v kulturi je bil organiziran 9. januarja 2020. Zasnovan je bil na način, da so bili nanj vabljeni govorci, ki so trenutno del aktualne situacije prostorske stiske ali se s temo prostora in prostorskega razporejanja strokovno ukvarjajo. Posvet je bil odprt za javnost in zasnovan v želji, da bi prišlo do dinamične izmenjave izkušenj, mnenj in analiz. Prisotnih je bilo okoli 40 udeležencev. V dveh urah in pol se je izmenjalo nemalo izkušenj in uvidov v situacijo v Ljubljani, Mariboru in širše. Prav tako je bilo podanih nekaj predlogov tako na ravni rešitev kot tudi na ravni zagovorniških aktivnosti.

Med novembrom 2019 in januarjem 2020 smo na 11 mestnih občin, Ministrstvo za javno upravo in Ministrstvo za kulturo poslali zahteve za dostop do informacij javnega značaja, to je seznam prostorov, ki jih imajo v najemu nevladne organizacije, in pa

seznam razpoložljivih praznih prostorov. S tem smo želeli pridobiti podatke o prostorski situaciji na ravni občin in na ravni države. Izkazalo se je, da imajo mestne občine zelo različne evidence nepremičnin, da na tem nivoju ni jasno določenih standardov in da vsaka od občin na svoj način ureja in beleži, kaj imajo v lasti in kakšno je realno ali pravno-formalno stanje teh prostorov. Nekatere mestne občine se kljub zakonski obvezi o predaji tovrstnih informacij na poslani zahtevek niso odzvale oz. so nam zahtevek zavrnila, ker takšne baze nimajo. Poleg tega smo mestnim občinam in ministrstvom poslali tudi sklop vprašanj, kjer nas je zanimal njihov pogled in razumevanje situacije, ki smo jo z raziskavo naslavljali. Vprašanja so se navezovala na politike mestnih občin podeljevanja prostorov v brezplačen ali neprofiten najem, kakšno infrastrukturo nudijo in v kolikšnem deležu je ta namenjena področju neodvisne kulture, kakšne so pravno-formalne omejitve na zakonodajni ravni pri oddaji prostorov, ki ostajajo prazni in ali imajo znotraj svojih prostorskih praks tudi kakšne inovativne, nove oblike sodelovanja z nevladnimi organizacijami ali ustvarjalci in ustvarjalkami. Večina mestnih občin na vprašanja ni odgovorila.

Tekom raziskave smo pregledali in preučili tudi zakonodajo, ki ureja to področje, to sta predvsem Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK) in Zakon o stvarnem premoženju države in samoupravnih lokalnih skupnosti (ZSPDSLS-1) ter Zakon o urejanju prostora (ZUreP-2) in Zakon o nevladnih organizacijah (ZNOrg). Z vidika interpretacije smo se posvetovali s Pravno-informacijskim centrom nevladnih organizacij in Inštitutom za politike prostora. Poleg glede pravnih okvirov smo se posvetovali tudi glede različnih politik upravljanja s prostorom v Sloveniji in v tujini, saj je ta ključna pri vprašanju razporejanja, reguliranja in upravljanja mestnega prostora na sploh in posledično tudi nevladnega kulturno-umetniškega sektorja znotraj tega.

Pri zbiranju podatkov, informacij in različnih zornih kotov obravnave prostorske problematike smo znotraj raziskave dali strateški poudarek na zbiranju pozitivnih praks in inovativnih rešitev znotraj različnih partnerstev in sodelovanj med javnimi, civilno-družbenimi in zasebnimi akterji. K temu smo pozvali tako sodelujoče v anketi, goste na posvetu, članske organizacije Društva Asociacija, mestne občine in ministrstvi, kot tudi mednarodno mrežo organizacij na področju kulture Kooperativa.

ANALIZA ANKETE O PROSTORIH POKLICNIH NVO V KULTURI

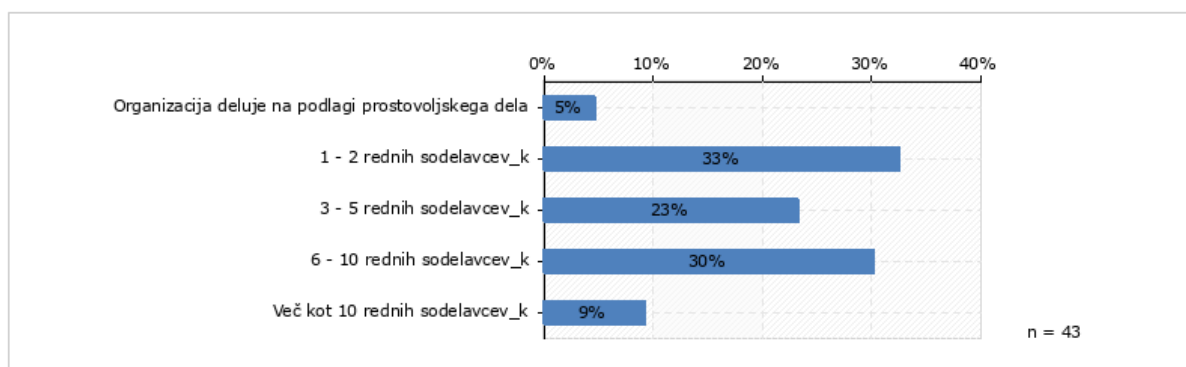
Da bi dobili boljši vpogled v stanje in potrebe poklicnih nevladnih organizacij s področja kulture in umetnosti glede prostorskih vprašanj, smo v Društvu Asociacija izvedli analizo ankete. Za namen te raziskave je bil v procesu analize izločitveni kriterij kontrolno vprašanje *Kako bi opisali organizacijo?*. Kot ustrezne smo obravnavali tiste enote, kjer je bil izbran odgovor *Poklicna NVO v kulturi* ali *V prehodni fazi med ljubiteljsko in poklicno organizacijo*. Organizacije, ki so odgovorile, da so ljubiteljske organizacije, smo izločili. V analizo je s tem bilo kot ustreznih uvrščenih 43 odgovorov. Poleg analize kvantitativnih podatkov, pridobljenih iz anketnih odgovorov, pa smo tem pridodali informacije in mnenja, ki smo jih pridobili na posvetu *Prostorska problematika scenskih umetnosti v mestu Ljubljana*, ki se je zgodila avgusta 2019 v okviru Festivala Mladi Levi in *Posveta o prostorih za NVO v kulturi*, ki ga je januarja 2020 organizirala Asociacija. Za oblikovanje zaključkov analize smo uporabili tudi druge metode, ki jih bomo opisali v nadaljevanju.

PROFIL ANKETIRANCEV

Anketo je rešilo največ organizacij s področja uprizoritvene umetnosti (15) in vizualnih umetnosti (8), po 3–4 pa jih je bilo iz ostalih področij. Nobena od organizacij ni bila s področja medijev ali podpornih dejavnosti. Velika večina organizacij, ki so izpolnile anketo, je bila iz Ljubljane (31), ostale pa so bile iz Maribora (3), Kopra (2), Slovenj Gradca (2), Divače (1), Novega mesta (1), Pivke (1), Ptuja (1) in iz Velikih Lašč (1).

Velika večina teh organizacij ima redne sodelavce (39), kjer prevladujeta dve skupini (v kontekstu nevladnega sektorja): majhne organizacije (1–2 sodelavcev) in srednje velike organizacije (6–10 sodelavcev). Tudi to vprašanje je služilo za namen verifikacije, da gre res za poklicne NVO v kulturi, saj imajo te običajno vsaj enega rednega sodelavca, razen če gre za organizacije, ki so v prehodu.

Koliko rednih sodelavcev ima organizacija v povprečju v zadnjem letu (redno zaposleni ali samozaposleni, ki so angažirani podobno kot zaposleni)?

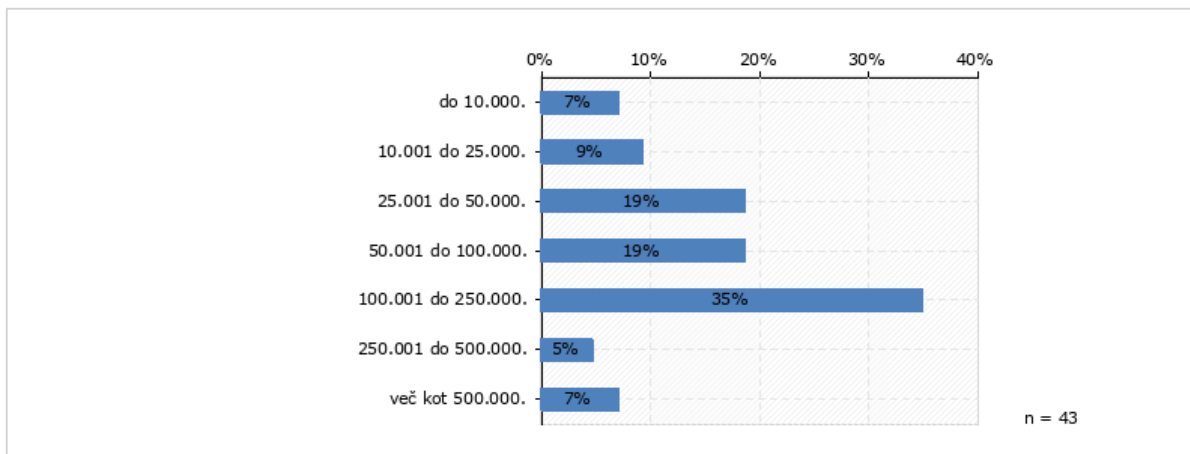

V splošnem delu smo organizacije spraševali tudi po letnem prihodku, kar bi nam lahko koristilo pri nekaterih nadaljnjih analizah, a se za namen te analize povečini nismo odločili za križanje podatkov na podlagi letnih prihodkov. Je pa tudi iz tega podatka razvidno, da je vzorec nastal na podlagi poklicnih NVO v kulturi. Velik del organizacij, ki so izpolnile vprašalnik, ima namreč letna sredstva, s katerimi razpolagajo v višini od 100 do 250 tisoč evrov. Od omenjenega vzorca je imelo osem organizacij letni prihodek med 50 in 100 tisoč evrov, osem pa med 25 in 50 tisoč evrov na letni ravni.

Velika večina anketirancev ima tudi status organizacije v javnem interesu (38). Pretežna večina organizacij (31) pa je starih med 10 in 30 let.

Ker različna podvprašanja potrjujejo, da so anketo izpolnjevale poklicne nevladne organizacije s področja kulture, lahko glede na siceršnje število teh organizacij (groba ocena je, da je tovrstnih organizacij v Sloveniji nekje do dvesto, točni podatki pa ne obstajajo) rečemo, da so podatki zelo relevantni, zares pa bi lahko govorili tudi o reprezentativnosti.

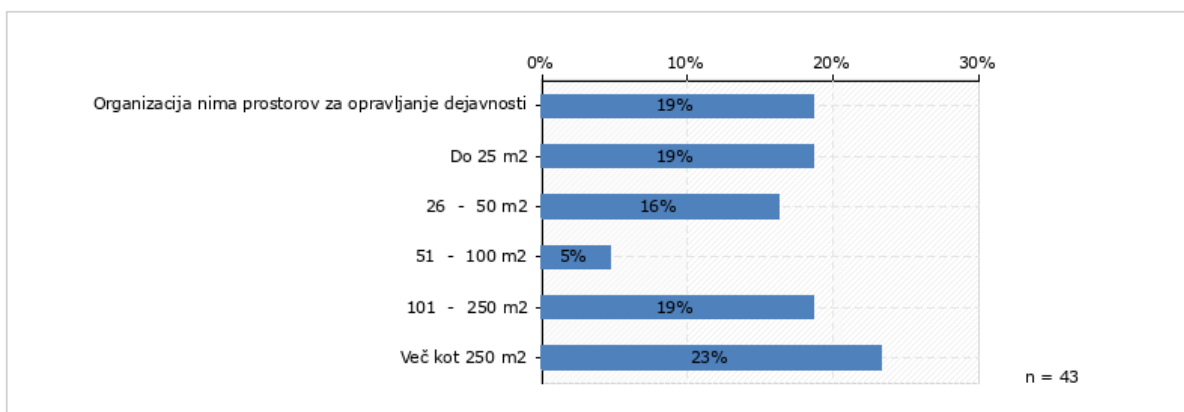
Skupna letna sredstva, s katerimi razpolaga organizacija (v evrih):

OCENA STANJA IN POTREB

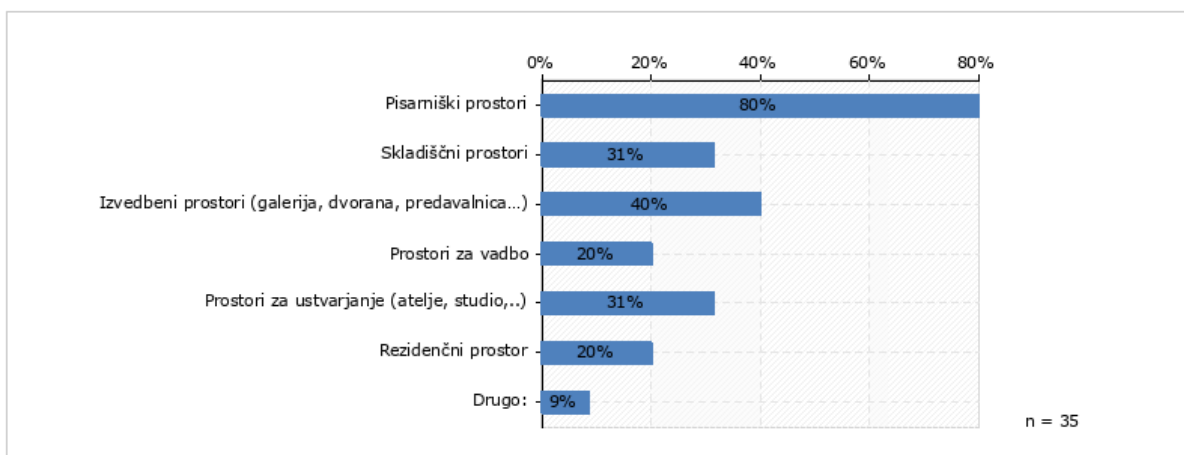
Pri pregledu stanja smo organizacije najprej prosili za grobo oceno skupne kvadrature prostorov. Pri tem so kategorije precej enakomerno porazdeljene, nekoliko odstopajo organizacije, ki imajo več kot 250 m², močnejše pa odstopa kategorija, kjer imajo organizacije med 50 in 100 m², kar je najmanjša skupina. Podatek o veliki kvadraturi je treba gledati tudi v kontekstu dejstva, da so tu zajeti vsi prostori in da je na anketo odgovorilo veliko uprizoritvenih organizacij, ki pogosto razpolagajo z izvedbenimi in skladiščnimi prostori. Izkazalo se je, da imajo večje kvadrature v upravljanju prav te organizacije, medtem ko imajo organizacije, ki delujejo pretežno na ostalih področjih, v povprečju manjše skupne kvadrature. Pri tem podatku skrbi predvsem dejstvo, da kar 19 odstotkov organizacij, kljub temu da so poklicne organizacije, sploh nimajo nobenega prostora. Da obstaja velika potreba po prostorih, je razvidno tudi iz nadaljevanja analize.

Kakšna je trenutna skupna kvadratura prostorov, s katerimi upravljate?

Po predvidevanju ima največ organizacij (28 od 43) v upravljanju pisarniške prostore. Po kategorijah sledijo izvedbeni prostori, nato skladiščni prostori, ki si delijo tretje mesto z ustvarjalnimi prostori (ateljeji, studiji). Relativno majhna zastopanost upravljanja s skladiščnimi prostori se potrjuje tudi skozi vprašanje o potrebah, kjer so potrebe po tovrstnih prostorih med največjimi, o čemer več v nadaljevanju. Samo sedem organizacij upravlja z vadbenimi in rezidenčnimi prostori.

S kakšnim tipom prostora upravljate?

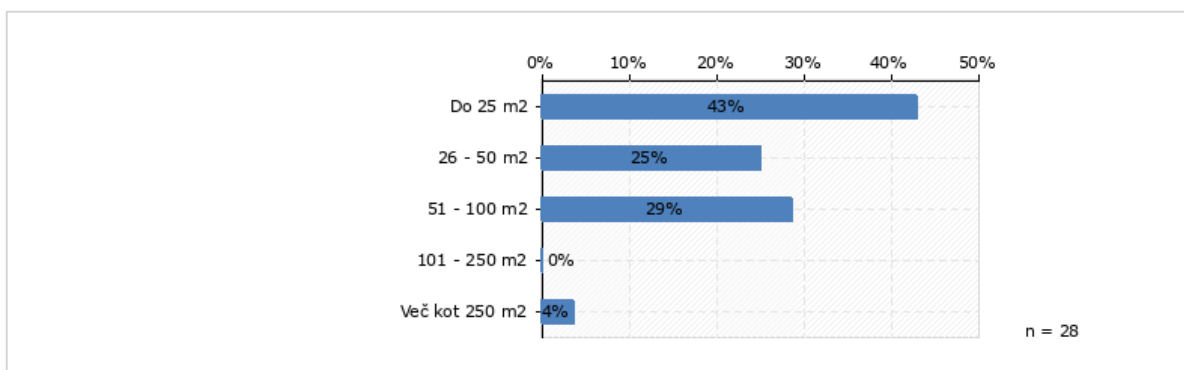
Nadaljujemo s pregledom stanja po posameznih tipih prostorov.

Pisarniški prostori

Od tistih organizacij, ki upravljajo s pisarniški prostori (28 od 43), jih ima slaba polovica prostore velikosti do 25 m². Približno enakomerno s po četrtino sta reprezentirani skupini, ki imata od 25 do 50 kvadratnih metrov oziroma od 50 do 100 kvadratnih metrov. Evidentno je torej, da poklicne nevladne organizacije delujejo pretežno v manjših pisarniških prostorih, ki tudi v primeru, da gre za večje organizacije, redko presežejo petdeset kvadratnih metrov, limita pa je očitno nekje do sto kvadratnih metrov.

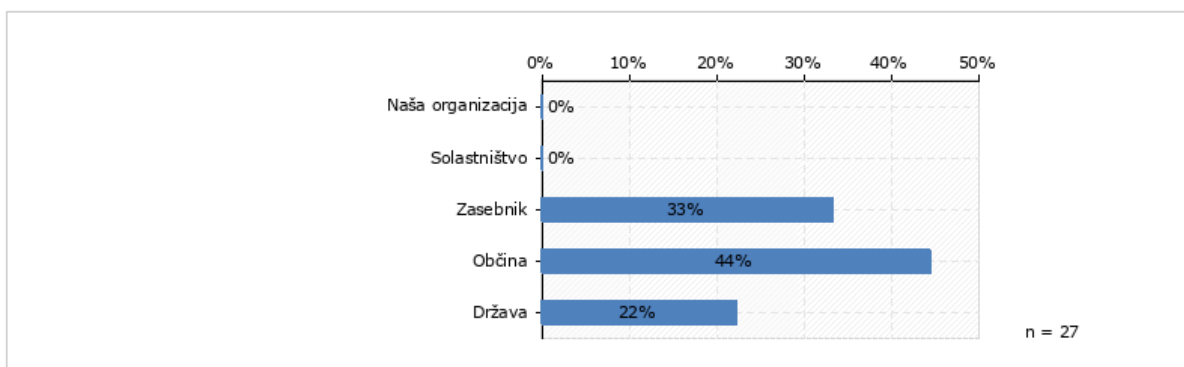

Kakšna je trenutna skupna kvadratura pisarn, s katerimi upravljate?

Lastniška struktura kaže, da so organizacije večinoma v prostorih občin (12), zares pa veliko ne zaostajata niti skupini, kjer so lastniki prostorov zasebniki (9) oziroma država (6). S tem podatkom potem korelira tudi podatek o vrsti najemnine, ki je ponavadi neprofitna, v primeru zasebnikov pa ponavadi profitna, četudi obstajajo tudi tukaj očitno izjeme. Zaskrbljujoče je dejstvo, da praktično nobena organizacija ni lastnica svojih prostorov, kar kaže na odvisnost sektorja in nas napotuje na razmislek o tem, ali bi veljalo pri tem vprašanju stremeti k spremembam.

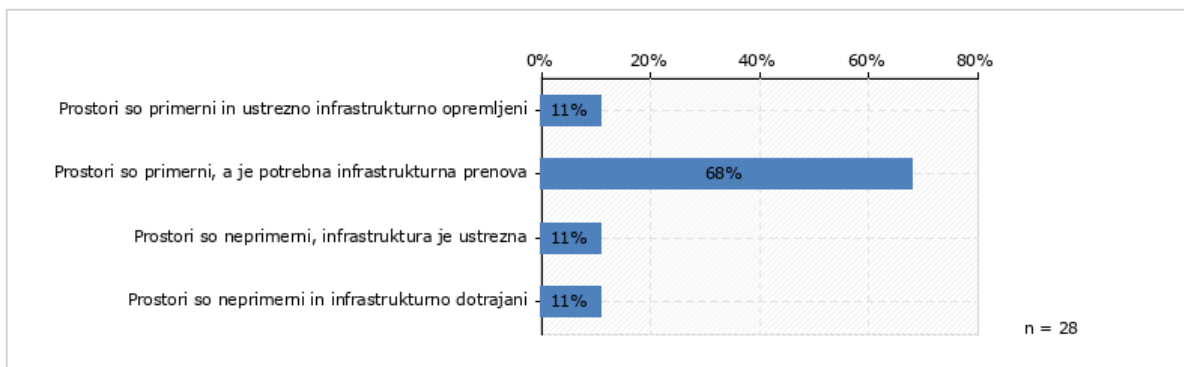
Kdo je lastnik pisarn, kjer delujete?

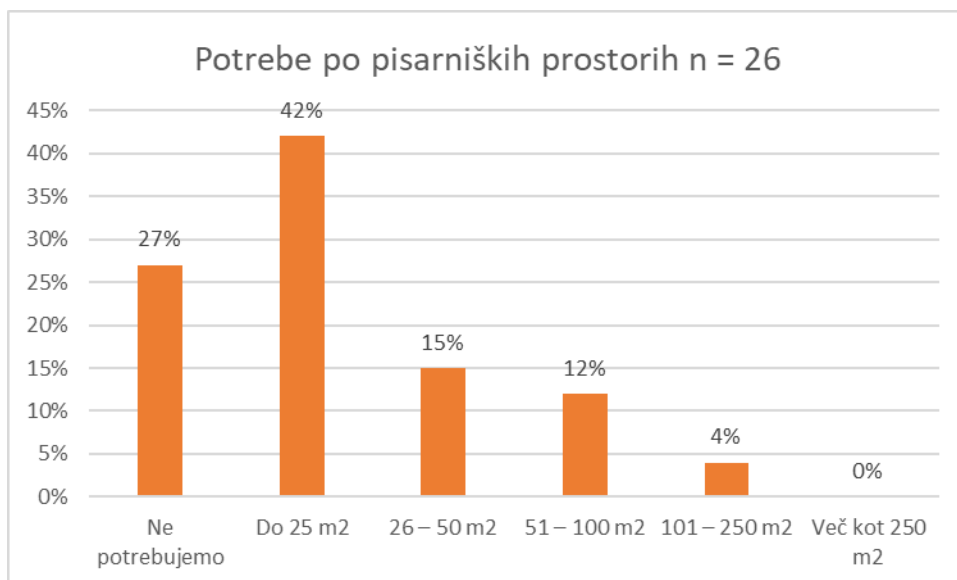
Zanimiv je tudi podatek, da ima veliko organizacij pisarne v stavbah, kjer delujejo s sorodnimi organizacijami (18) in slednje vse ocenjujejo to dejstvo kot pozitivno. Med tistimi, ki ne delujejo v stavbi s sorodnimi organizacijami, jih slaba polovica to dejstvo ocenjuje kot neustrezno. Slednje kaže, da so poklicne nevladne organizacije očitno bolj nagnjene k temu, da si pisarniške prostore v stavbah delijo z ostalimi sorodnimi organizacijami (primer Metelkova 6 in Trg prekomorskih brigad v Ljubljani ter GT 22 v Mariboru).

Po drugi strani skrbi dejstvo, da skoraj 80 odstotkov organizacij deluje v pisarnah, ki so potrebne prenove. Dvajset odstotkov jih pri tem ocenjuje, da delujejo v prostorih, ki zanje sploh niso primerni.

Kako bi ocenili kakovost pisarn, s katerimi upravljate?

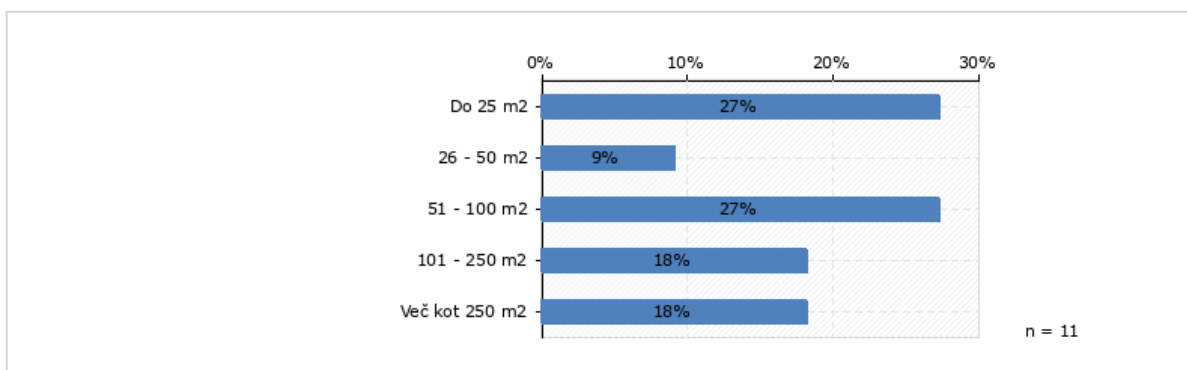
Glede potreb na področju pisarniških prostorov je ta kategorija med najbolj zastopanimi, saj dobrih sedemdeset odstotkov vprašanih ocenjuje, da potrebujejo dodatne pisarniške prostore. Podrobnejša razčlenitev kaže, da večina organizacij potrebuje relativno malo dodatnih pisarniških prostorov, in sicer do 25 m². Kot bomo videli v nadaljevanju, so pisarne poleg skladišč nekakšen temelj poklicnega nevladnega sektorja, saj je potreba tukaj največja in hkrati ti prostori prečijo zares vsa področja, medtem ko se pri drugih že kažejo specifike.

Skladiščni prostori

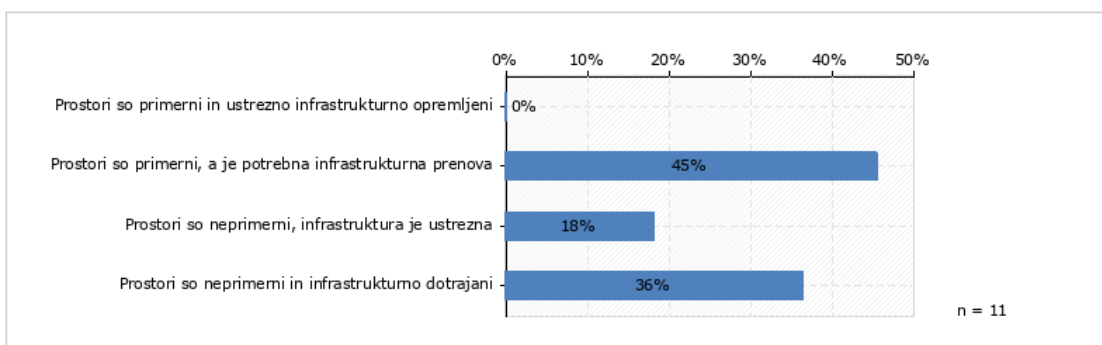
Velikost skladišč se med organizacijami zelo razlikuje in zares ni ene prevladujoče kategorije. Za razliko od pisarn, ki jih imajo organizacije večinoma na eni lokaciji (skoraj 90 % odgovorov), pa se pri skladiščih kaže večja razpršenost – kar 36 odstotkov vprašanih ima skladišča na več različnih lokacijah, to pa kaže na negotovost oz. razdrobljenost na tem področju. Če podatek kombiniramo z dejstvom, da ima skladišča veliko manj organizacij, kot jih ima pisarne, in da je potreba tukaj med največjimi, potem vidimo, da to področje terja največ pozornosti kulturne politike.

Kakšna je trenutna skupna kvadratura skladišč, s katerimi upravljate?

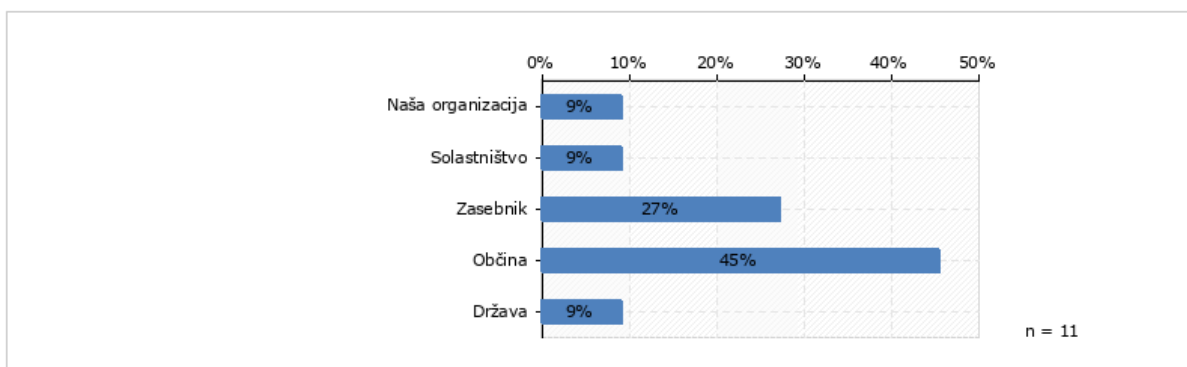
Specifičnost skladiščnih prostorov je tudi v tem, da vse organizacije vsaj v nekem delu negativno ocenjujejo njihovo stanje. Glede na pisarne je tu veliko več nezadovoljstva, saj je že odstotek, ki prostore ocenjuje vsaj kot primerne, skoraj trideset odstotkov nižji, pri tem pa so ti še infrastrukturno potrebni prenove.

Kako bi ocenili kakovost skladišč, s katerimi upravljate?

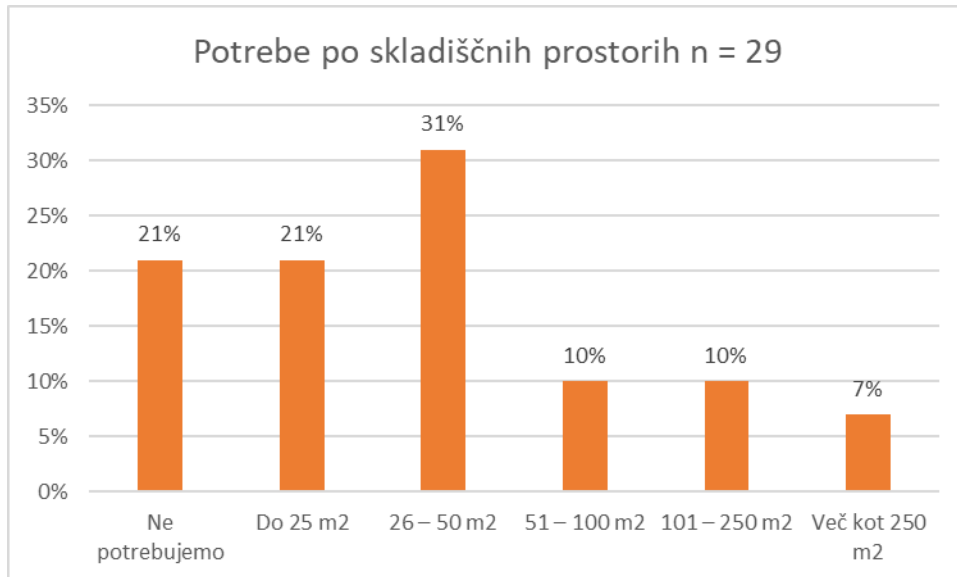

Velika večina skladiščnih prostorov, s katerimi upravljajo poklicne nevladne organizacije na področju kulture, je v lasti občine in ima brezplačno najemnino, pogodbe pa so pogosto kratkoročne, za do 2 leti. Preseneča dejstvo, da imajo nekatere organizacije skladiščne prostore za razliko od pisarn v svoji lasti ali solastništvu.

Kdo je lastnik skladišča, ki ga uporabljate?

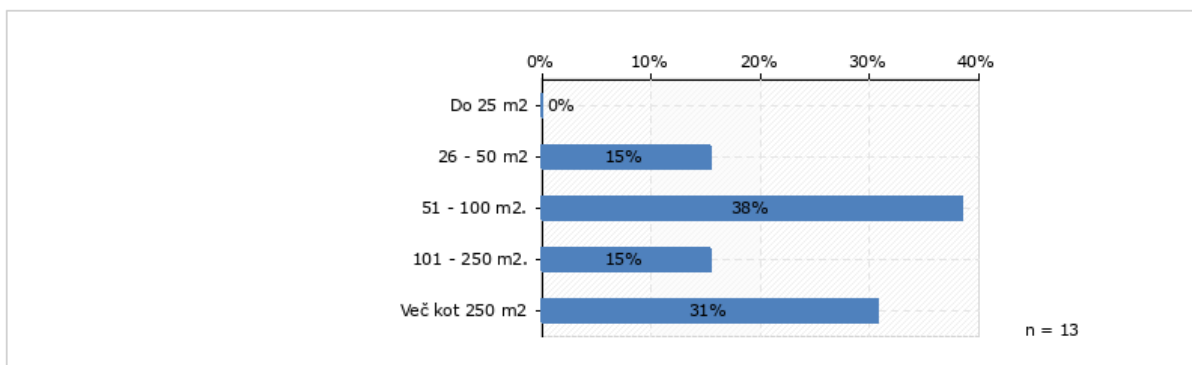
Pri analiziranju potreb lahko rečemo, da prevladujejo organizacije (15), ki bi potrebovale dodatnih 50 m² skladiščnih prostorov, 8 bi jih potrebovalo še več. Dodatno se lahko pri vprašanju skladiščnih prostorov opremo tudi na izpostavljeni posvet, kjer se je tematika prav tako potrdila kot pereča. Glede na vse podatke lahko zato sklepamo, da je dosedanja usmeritev kulturne politike vprašanje skladiščnih prostorov zanemarjala in da se bo v prihodnje treba temu vprašanju izdatneje posvetiti.

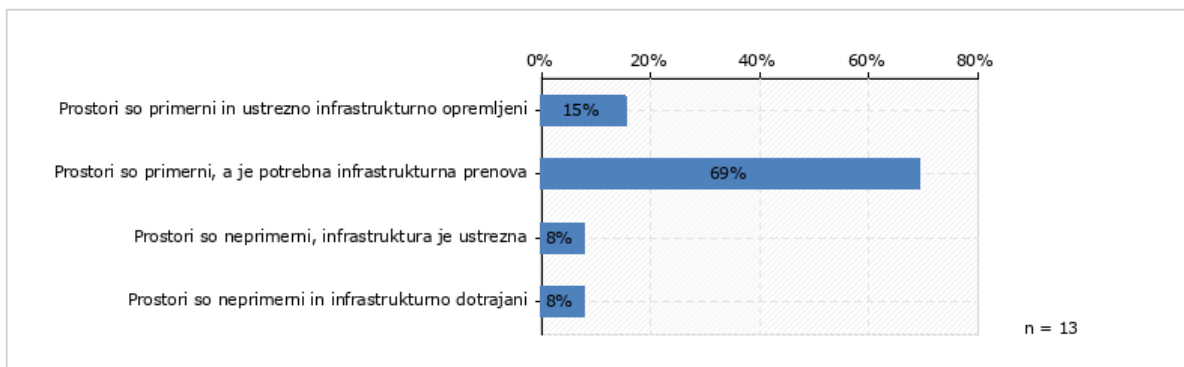
Izvedbeni prostori

Poklicne nevladne organizacije, ki so sodelovale v anketi, imajo zelo različne velikosti izvedbenih prostorov, skupno pa je, da večinsko (9 od 13) poročajo o potrebi po infrastrukturni prenovi prostorov, s katerimi upravljajo.

Kakšna je trenutna skupna kvadratura izvedbenih prostorov, s katerimi upravljate?

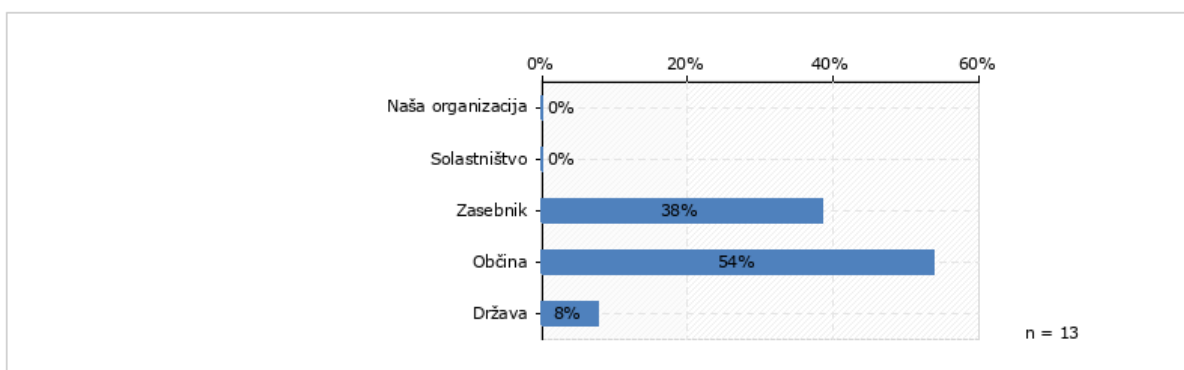

Kako bi ocenili kakovost izvedbenih prostorov, s katerimi upravljate?

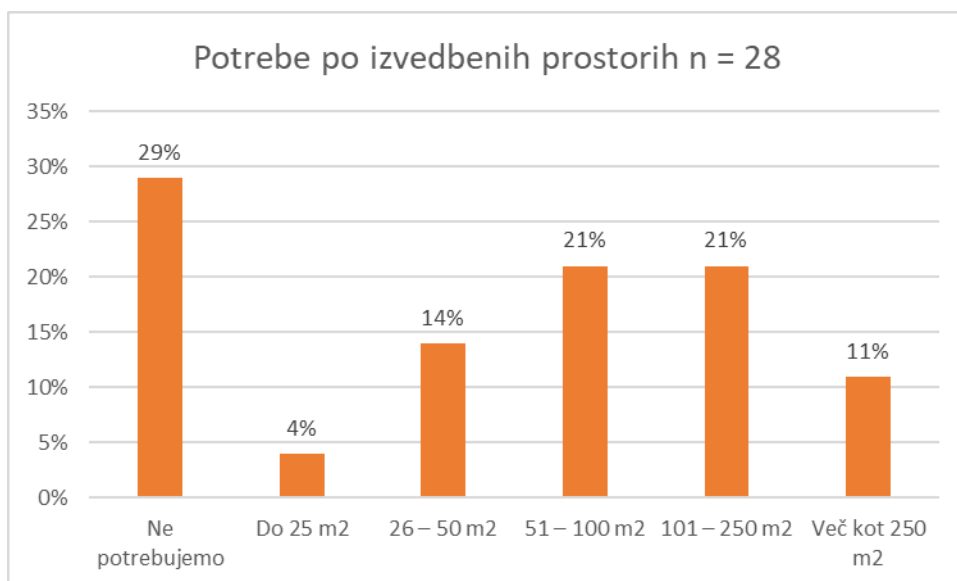
Tudi lastništvo teh prostorov je različno: 7 jih je v lasti občine, 5 v zasebni lasti in 1 prostor v lasti države.

Kdo je lastnik izvedbenega prostora, ki ga uporabljate?

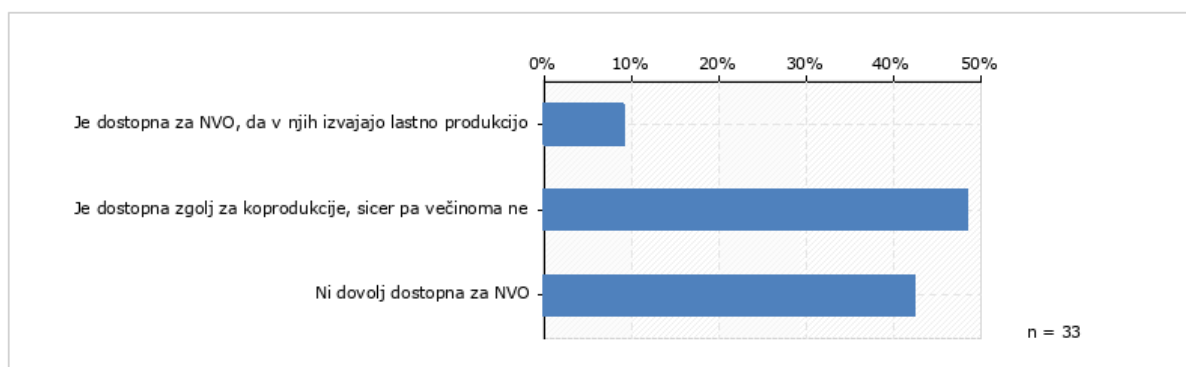
Velika večina (12 od 13) ima brezplačno ali neprofitno najemnino, pogodbeni razmerja pa so v časovnem smislu zelo različno urejena. Problem, ki so ga v tem kontekstu naslavljale mnoge poklicne organizacije s področja kulture in umetnosti, so velike finančne zahteve, ki jih terja tak prostor za obratovanje in vzdrževanje. Organizacije se stalno srečujejo s težavo pokrivanja teh stroškov, saj redki mehanizmi, ki pokrivajo te stroške, pogosto niso zadostni.

Velik je tudi odstotek organizacij, ki si želijo imeti lastni izvedbeni prostor, glede na tip prostora pa ne preseneča tudi velikost, saj gre povečini za večje kvadrature. Kar 15 organizacij bi potrebovalo več kot 50 m² dodatnih izvedbenih prostorov in 5 manj.

Dodatno je treba na tem mestu obravnavati vprašanje dostopnosti javne kulturne infrastrukture. Anketirance smo spraševali, kako dostopna se jim zdi na splošno javna kulturna infrastruktura, pri čemer so v večini, nekaj čez 50 %, odgovorili, da jim je dostopna zgolj za koprodukcije, manj kot deset odstotkov jih ocenjuje, da jim je dostopna tudi za lastno produkcijo, več kot štirideset odstotkov pa ocenjuje, da jim javna kulturna infrastruktura ni dovolj dostopna. Ker tukaj govorimo predvsem o izvedbenih prostorih (ki se jih pogosto koristi tudi kot vadbene prostore), je razumljivo, da z avtorji nedostopnosti veliko organizacij izraža željo po lastnih izvedbenih prostorih.

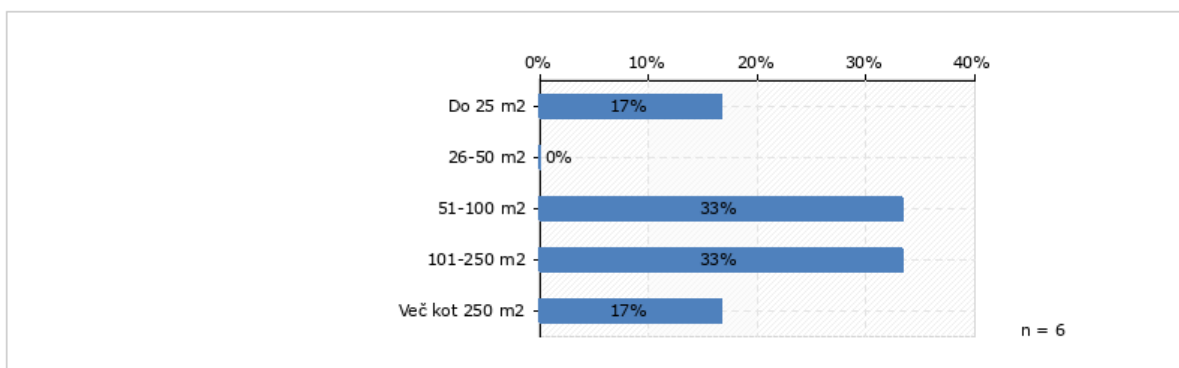
Glede javne kulturne infrastrukture, s katero upravljajo javni zavodi, menimo da:

Vadbeni prostori

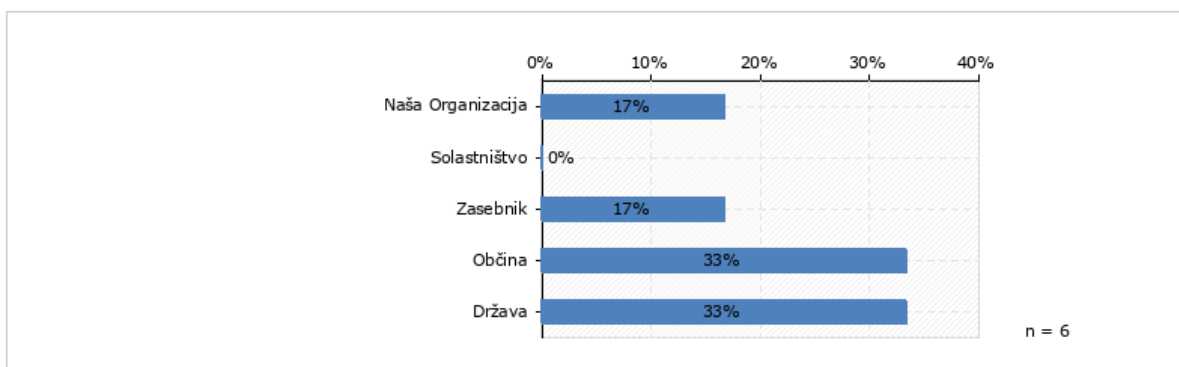
Od sodelujočih organizacij jih le 6 upravlja z vadbenimi prostori, polovica od teh pa jih ocenjuje, da so prostori primerni in infrastrukturno ustrezno urejeni, pol pa jih s pogoji dela ni zadovoljnih.

Kakšna je trenutna skupna kvadratura vadbenih prostorov, s katerimi upravljate?

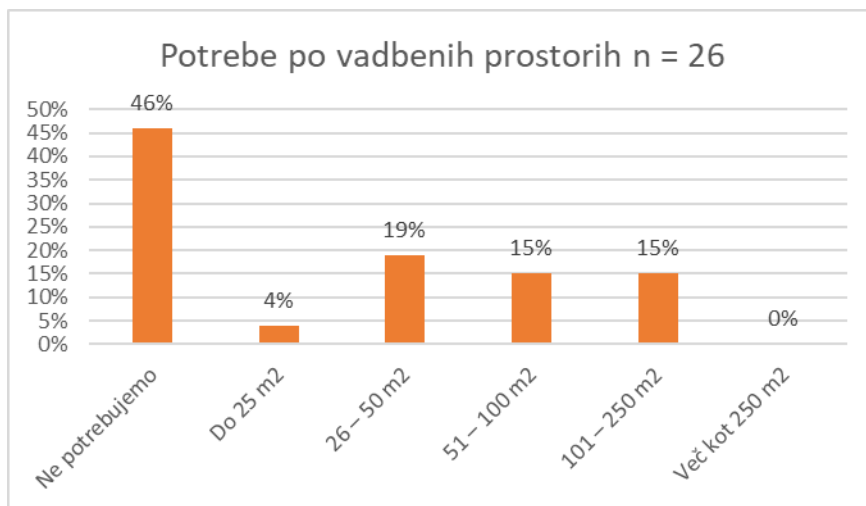

Večina prostorov je v lasti občine ali države, zanje organizacije ne plačujejo najemnine. Ena organizacija je tudi lastnica takšnega prostora.

Kdo je lastnik vadbenega prostora, ki ga uporabljate?

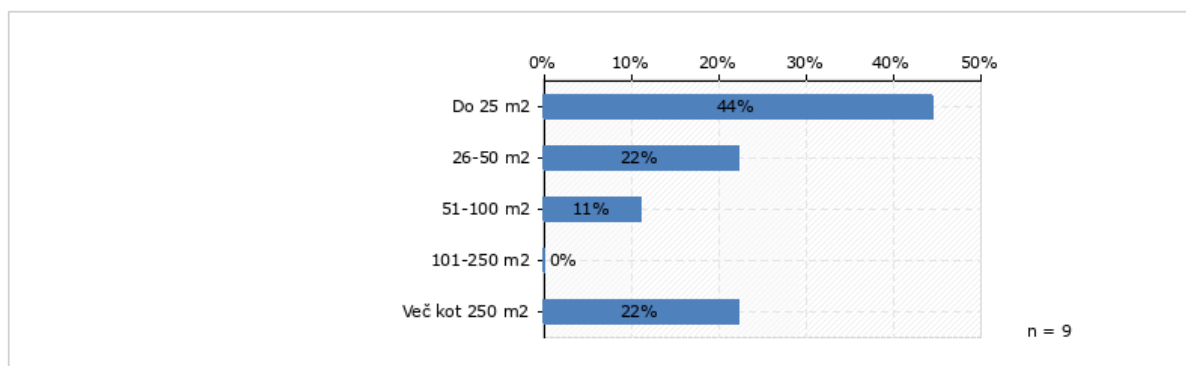
Podobno kot pri izvedbenih prostorih je tudi za vadbene prostore veliko zanimanje, in sicer je 14 organizacij v anketi označilo potrebo po dodatnih tovrstnih prostorih. Velik pa je glede na ostale kategorije odstotek organizacij, ki so označile, da eksplicitno ne potrebujejo takšnih prostorov, kar gre verjetno pripisati tudi različnim tipom organizacij. Vadbene prostore očitno potrebujejo uprizoritvene organizacije, podrobnejša analiza bi verjetno potrdila veliko večji odstotek potreb, če bi bili usmerjeni na določeno področje. Velik problem, ki so ga v tem kontekstu naslavljalne mnoge poklicne organizacije s področja uprizoritvenih umetnosti, je, da sta vadbeni in izvedbeni ponavadi en in isti prostor, kar pomeni, da se občutno povečajo produkcijski stroški z vsakokratnim postavljanjem in razstavljanjem scene.

Prostori za ustvarjanje

Med prostore za ustvarjanje štejemo studije, ateljeje in sorodne prostore. Anketiranci so označili, da upravljajo večinoma (5 od 9) s prostori za ustvarjanje, manjšimi od 50 m². Preseneča skupina, kjer sta dve organizaciji navedli, da imata več kot 250 m² takih prostorov. Podrobnejši pregled podatkov dopušča možnost, da gre vsaj v primeru enega od teh odgovorov za napako.

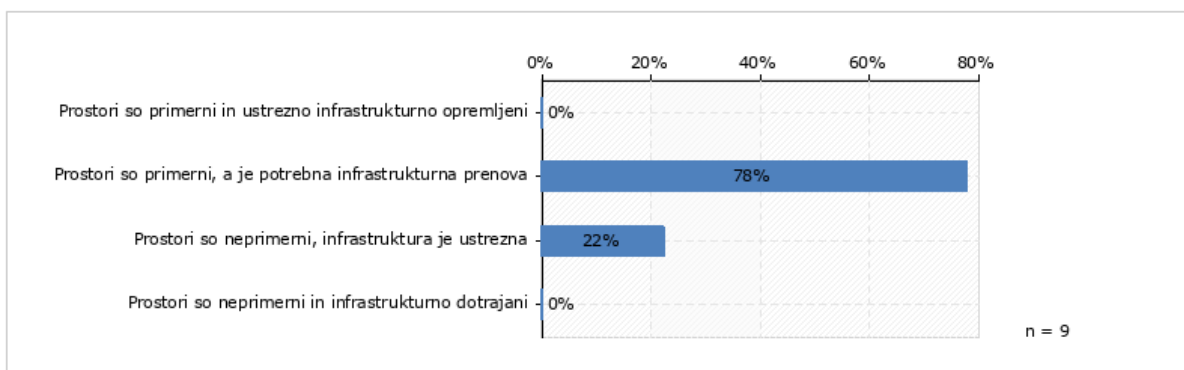
Kakšna je trenutna skupna kvadratura prostorov za ustvarjanje, s katerimi upravljate?

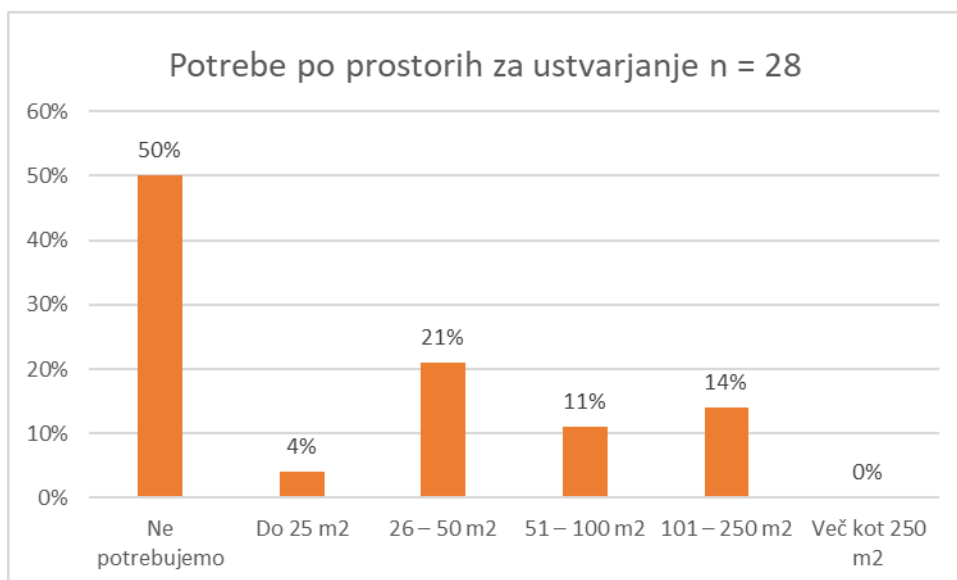
5 jih je bilo v lasti občine ali države, 4 pa v lasti zasebnikov; 5 organizacij je imelo brezplačen najem, 2 neprofitnega in 2 tržnega. Večina podjemnih pogodb je bila kratkoročnih ali srednjeročnih, lokacijsko pa so bili prostori ocenjeni kot ustrezno umeščeni. Kot je razvidno iz grafa, velik odstotek vprašanih ocenjuje, da so prostori primerni, da infrastrukturno potrebni prenove. Kar se zares potrjuje pri večini prostorov.

Kako bi ocenili kakovost prostorov za ustvarjanje, s katerimi upravljate?

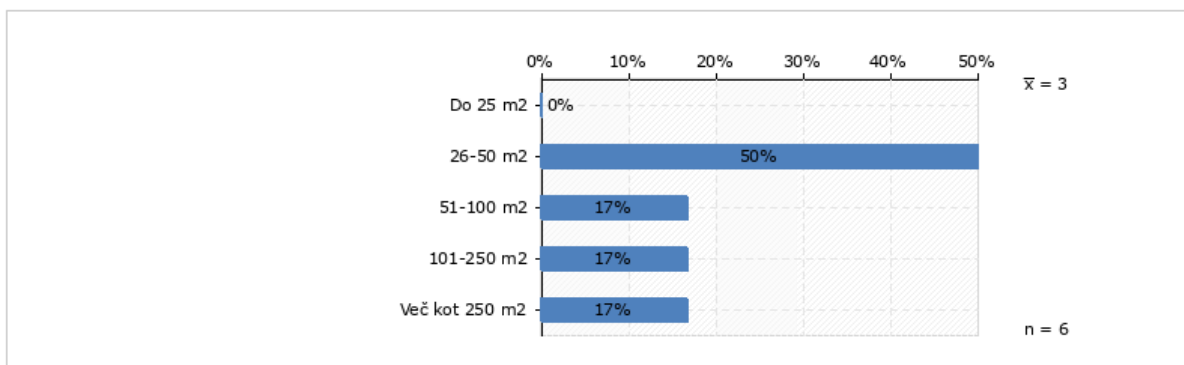
14 organizacij bi potrebovalo dodatne prostore za ustvarjanje. Na posvetih je bil izražen velik manko za ateljejske prostore in prostore studijev, namenjene ustvarjalni produkciji na področju sodobnega plesa, kjer v splošnem velja strukturni deficit vzpostavljanja pogojev.

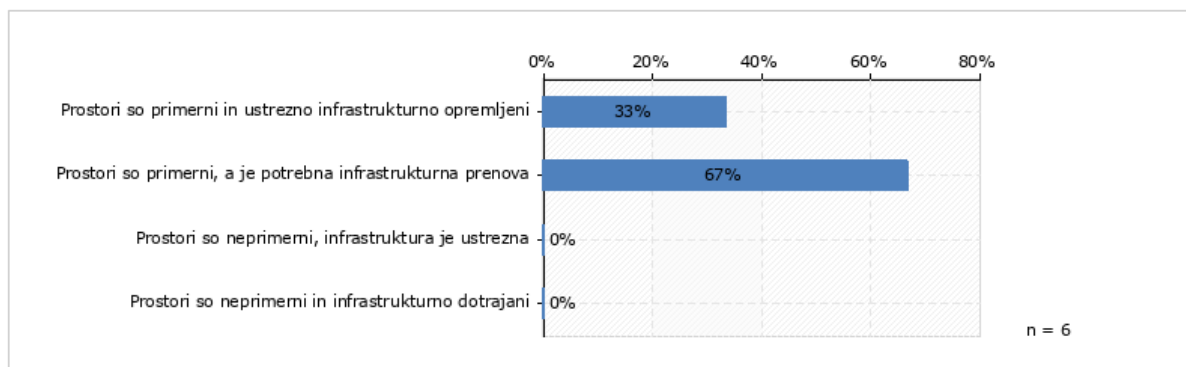
Rezidenčni prostori

Z rezidenčnimi prostori upravlja 6 nevladnih organizacij, ki so izpolnile anketo. Večina (4) jih je manjših od 50 m², za katere se prav tako kot za mnoge ostale vrste prostorov ocenjuje potreba po infrastrukturi prenovi.

Kakšna je trenutna skupna kvadratura rezidenčnih prostorov, s katerimi upravljate?

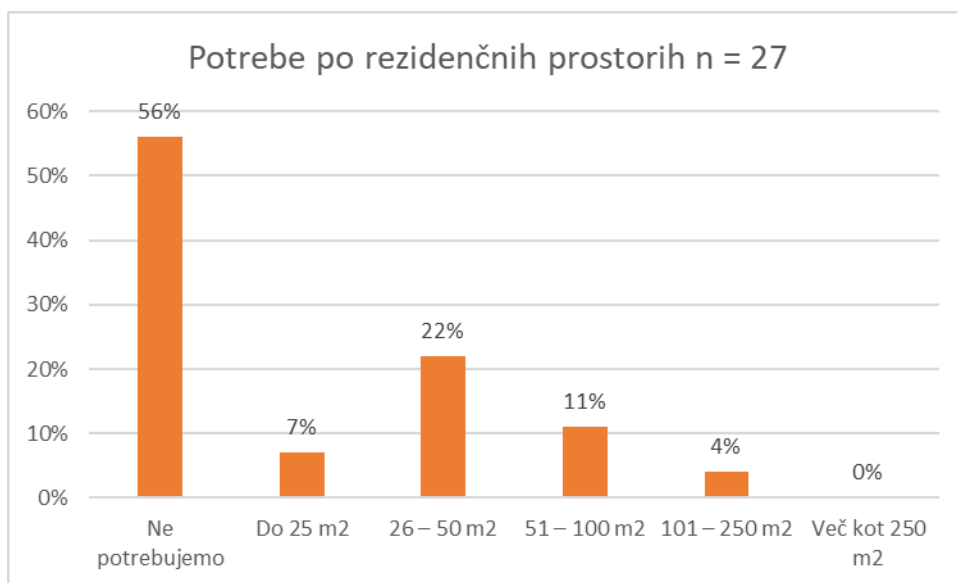

Kako bi ocenili kakovost rezidenčnih prostorov, s katerimi upravljate?

Lastništvo je kar pri polovici zasebno, a kljub temu je v veliki večini primerov (5) najemnina brezplačna, večina pa ima tudi dolgoročne pogodbe. Prostorska umeščenost je ocenjena pozitivno, saj je večinoma v centru mesta. Rezidenčni prostori so prostori, ki so v obstoječih kapacitetah po svoji kvaliteti ocenjeni najboljše.

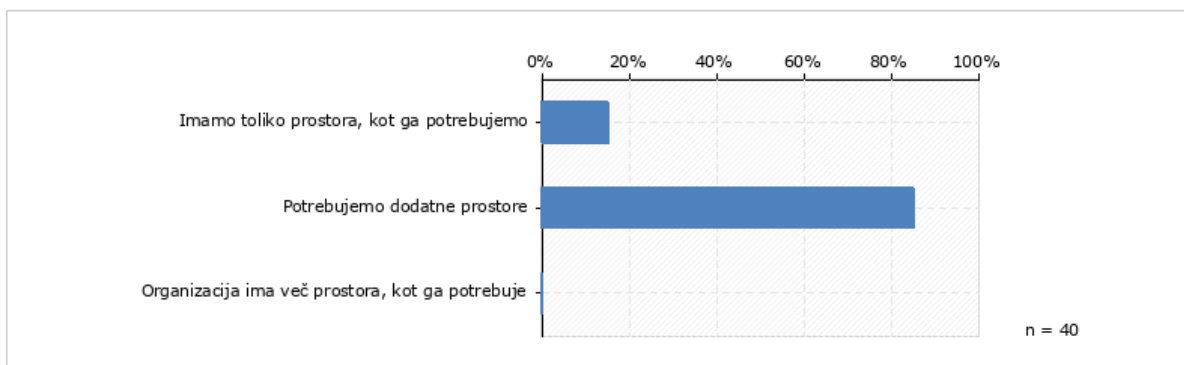
12 organizacij je v anketi označilo potrebo po dodatnih rezidenčnih prostorih. Srednje in večje organizacije so v kontekstu posveta naslovile tudi splošno potrebo po javni podpori mednarodnih projektov in sodelovanj. Tudi sicer anketa potrjuje, da si rezidenčnih prostorov želijo predvsem organizacije, ki imajo načeloma več kot 100.000 letnega prihodka. Pri tej kategoriji pa je presenetljivo visok tudi odstotek organizacij (56 %), ki so eksplicitno označile, da tovrstnih prostorov ne potrebujejo, pri čemer gre predvsem za manjše organizacije, četudi jih je nekaj med njimi tudi večjih.

Splošne ugotovitve

Kot vidimo, so potrebe zelo različne, vseeno pa obstaja nekaj skupnih točk. Evidentno je, da potrebe po prostorih za poklicne NVO v kulturi niso urejene, saj velika večina ocenjuje, da potrebujejo dodatne prostore, takih je več kot 80 odstotkov organizacij.

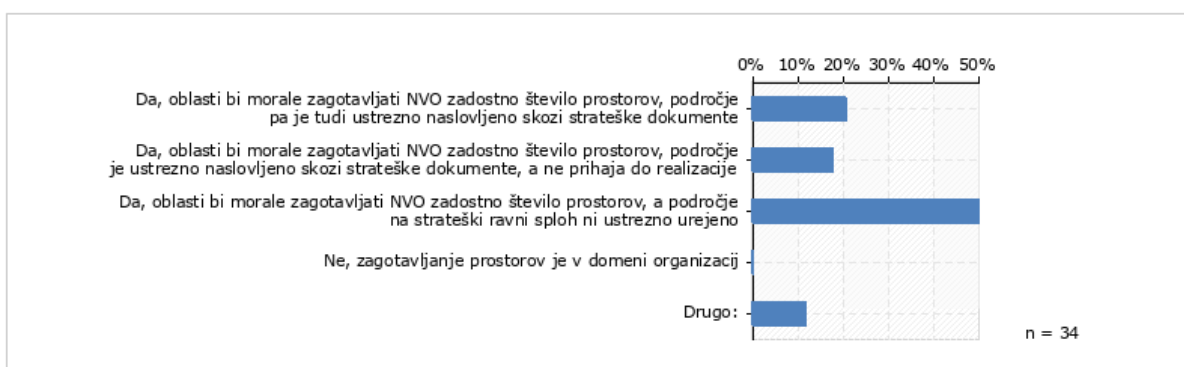
Kako ocenjujete vaše prostorske kapacitete?

Največja skupna potreba, ki nima posebnih specifik glede na področje delovanja, velikost ali druge kazalnike, so predvsem pisarniški prostori in skladišča. Razmere na teh dveh področjih še zdaleč niso urejene in ostaja potreba po dodatnih prostorih in tudi po izboljšanju že obstoječih prostorov, ki so pogosto v lasti občin in države. Seveda so tudi na drugih področjih potrebe velike, a v primerjavi z obstoječim stanjem in željami so ti tipi prostorov evidentno bolj fokusno usmerjeni.

Tudi pri vprašanju, v katero smer bi morale iti rešitve, nam lahko koristijo podatki iz ankete. Večina anketirancev, več kot 70 %, je namreč izbrala odgovor, da so glavni vir sredstev za ohranjanje trenutnih prostorskih kapacitet javna sredstva. Tudi obstoječe kapacitete so relativno prekarne in v tej perspektivi si organizacije težko zamišljajo, da bi problem prepoznanih dodatnih prostorskih potreb rešile same. Velika večina (31) je označila, da bi lahko glede na trenutno finančno situacijo organizacije namenili do 500 evrov za najem (ali postopni odkup) prostorov, kar je glede na seštevek potreb posameznih organizacij daleč od tržne cene najema ali odkupa poslovnih prostorov.

Ali menite, da bi lokalne in nacionalne oblasti morale skrbeti za kulturno infrastrukturo za NVO?

V skladu s temi (ne)zmožnostmi je tudi ocena vprašanih o tem, kako je vprašanje prostorov urejeno oziroma kdo bi primarno moral poskrbeti za prostorska vprašanja poklicnih NVO v kulturi. Večina je bila mnenja (17), da področje na strateški ravni ni ustrezno urejeno, nekateri pa so bili mnenja, da je problem predvsem v realizaciji. Mnogi so menili, da bi oblasti morale to reševati z večanjem števila prostorov, namenjenih

neposredno za upravljanje NVO v kulturi, nekateri pa, da je rešitev v zagotavljanju sredstev za komercialne najeme infrastrukture skozi obstoječe ali skozi posebne razpise. Tretji menijo, da bi bile primerne rešitve v spodbujanju dajanja zasebnih prostorov v neprofitno uporabo NVO, medtem ko je bilo kar nekaj organizacij mnenja, da bi bil problem primerno naslovljen s kombinacijo vseh zgoraj naštetih mehanizmov.

V oporo pri razumevanju stanja in potreb nam je lahko tudi časovni horizont. Večina organizacij (26) je menilo, da se situacija skozi čas slabša ali stagnira, saj je večina (24) poznala vsaj eno organizacijo, ki je v zadnjih desetih letih ostala brez prostorov in je zavrlo tega imela prostorsko stisko, mnogi pa so poznali večje število takih organizacij. Iz naštetih primerov, ki so jih organizacije navedle, je razvidno, da je kljub večji koncentraciji te problematike v Ljubljani možno problem posplošiti tudi na celotno državo, od Maribora, Novega mesta, Kopra do Cerknega.

V anketi nas je zanimala tudi časovna perspektiva prostorske situacije in kako se je ta z vidika organizacij spreminjala. Velika večina organizacij je selila svoje prostore vsaj enkrat v zadnjih 10 letih, med tem ko se je v 20-letni perspektivi večina organizacij selila od 2- do 5-krat. Večji del organizacij je bil sicer mnenja, da so bile selitve pozitivne, ker so se jim predvsem povečale prostorske kapacitete. Nekaterne organizacije so mnenja, da se je izboljšala tudi infrastruktura in lokacija. Skoraj primerljivi delež (46 %) organizacij pa je menja, da so bile selitve negativne ali da se situacija ob selitvi ni bistveno izboljšala. Nekaterim so se kapacitete zmanjšale, poslabšala se je infrastruktura ali sama lokacija in dostopnost. Kot vidimo, je dinamika selitev NVO v primerjavi z npr. javnimi zavodi veliko večja, kar ima tudi negativne posledice. Organizacije so namreč vpete v okolje, ki so ga navajeni tudi uporabniki, kar se s selitvijo spreminja. Kaže tudi na prekarnost in negotovost organizacij, ki zares izvajajo programe v javnem interesu in bi kot take morale biti deležne večje mere stabilnosti.

PRAZNI IN ODDANI PROSTORI V BREZPLAČNI/NEPROFITNI NAJEM V LASTI LOKALNIH IN DRŽAVNIH OBLASTI

Zahtevek za dostop do informacij javnega značaja smo poslali na 11 mestnih občin v Republiki Sloveniji. V zahtevku smo jih prosili, da nam pošljejo seznam prostorov, ki jih imajo v neprofitnem najemu NVO, in pa seznam praznih prostorov v lasti mestnih občin. Zahtevek glede nepremičnin v lasti države pa smo poslali na Ministrstvo za javno upravo in na Ministrstvo za kulturo.

Podatke, ki smo jih prejeli od mestnih občin, lahko analiziramo le omejeno, saj so dokumenti, ki smo jih pridobili na podlagi enakega zahtevka, med seboj zelo različni. Nekatere občine se niso odzvale, nekatere pa so zahtevek tudi zavrnilo, češ da take evidence nimajo. Tovrstna nepoenotenost, nejasnosti in nedorečenosti so nas presenetile, saj so občine po zakonu dolžne sprejeti odlok o prostorskem načrtu, za katerega pa je seveda potrebna temu primerna evidenca oz. popis nepremičnin v lasti in stanje.

K zahtevku smo pridodali še dopis z vprašanji glede mestne politike pri upravljanju z nepremičninami v lasti mestnih občin za namene razvoja različnih vsebin, ki jih izvajajo poklicne nevladne organizacije na področju kulture in umetnosti. Zanimali so nas različni mehanizmi podeljevanja brezplačnih in neprofitnih najemov. Mestne občine smo prosili tudi za opis obstoječe infrastrukture, ki je namenjena neodvisnim producentom in ustvarjalcem, ter kolikšno je povpraševanje za tovrstne prostore. Zanimalo nas je tudi, kaj mestne občine zaznavajo kot pravno-formalni problem za boljše naslavljanje tovrstnih potreb. Prav tako smo jih povprašali o morebitnih inovativnih praksah reševanja prostorskega vprašanja v njihovem kraju.

Mestna občina Celje je predložila anonimizirane podatke, iz katerih ni jasno razvidno, ali so navedeni naslovi namenjeni nevladnim organizacijam, ki delujejo na področju kulture in umetnosti, prav tako iz predloženega seznama praznih prostorov ni jasno, ali so prostori primerni za oddajo, kar je pogost razlog, da ti prostori ostajajo prazni in nedostopni za potencialne najemnike, kot kažejo primeri iz ostalih občin. Navedli so 12 naslovov v brezplačni uporabi in 12 naslovov praznih prostorov. Na dodatna vprašanja nismo prejeli odgovorov.

Na Mestni občini Ljubljana so nas pozvali, da za dostop do informacij javnega značaja pridemo na vpogled evidenc na Oddelek za ravnanje z nepremičninami. Na vpogledu so nam povedali, da so sezname nepopolni, saj je v bogatem seznamu le malo tistih nepremičnin, ki so po njihovi oceni primerni za oddajo, mnogi od teh prostorov so v sodnih postopkih, kjer lastništvo še ni jasno določeno, nekateri pa so predvideni za prodajo. Opozorili so, da je večji delež prostorov v lasti Mestne občine Ljubljana namenjen nevladnim organizacijam v kulturi in umetnosti kot ostalim vsebinam, a da je kljub temu povpraševanja še vedno veliko. Konkretnjših podatkov in pisnega odgovora kljub obljubam nismo prejeli v dogovorjenem roku.

Mestna Občina Koper je zahtevek glede oddanih prostorov za namene NVO v kulturi in umetnosti in praznih prostorov v lasti MOK zavrnila, prav tako se niso odzvali na zastavljena vprašanja.

Mestna občina Kranj je poslala zelo širok seznam nepremičnin v lasti, z zelo pregledno in jasno vodenimi dogodki in stanji posameznih nepremičnin ter sklenjenimi najemniškimi pogodbami. V seznamu neprofitnih najemnikov prostorov v lasti mestne občine je 20

enot, 5 od teh je namenjenih nevladnim organizacijam na področju kulture. Na dodatna vprašanja nismo prejeli odgovorov.

Mestna občina Murska Sobota nam je podala za obstoječa pogodbeno razmerja z nevladnimi organizacijami anonimiziran seznam parcel, na katerih se nahajajo nepremičnine v najemu. Naštete so 4 parcele, ob tem pa tudi 4 naslovi praznih prostorov v lastni Mestne občine Murska Sobota. Na zastavljena vprašanja so odgovorili strjeno, da s strani nevladnih organizacij občasno zaznavajo potrebe po pomoči za reševanje prostorske stiske, ob tem pa trdijo, da imajo trenutno vsa društva rešeno prostorsko problematiko. To rešujejo tudi s sodelovanjem z javnimi zavodi (npr. šolami), ki omogočajo uporabo svojih prostorov. Posebnih novih prask niso izpostavili, hkrati pa so naklonjeni možnosti sodelovanja na tem področju v bodoče.

Iz Mestne občine Nova Gorica so nam poslali le seznam prostorov, ki so v najemu nevladnih organizacij. Ta ima svojo notranjo logiko kategorizacije prostorskih sklopov. Dejavnosti ali najemniki niso vedno zapisani, zato smo lahko iz pridobljenega seznama sklepali o 6 nevladnih organizacijah na področju kulture in umetnosti od 14 naslovov na seznamu. Na zastavljena vprašanja so v mestni občina Nova Gorica odgovorili, da povpraševanje po prostorih nevladnih organizacij v kulturi in umetnosti je in da ga poskušajo tudi ustrezno nasloviti. V prihodnje imajo v načrtu tudi pridobiti nove take prostore. Zapisali so tudi, da so morebitne pravno-formalne ovire do sedaj uspešno reševali. Pravijo, da si prizadevajo, da bi javni zavodi prostorske kapacitete čim bolj odprli tudi za nevladni sektor.

Metna občina Novo mesto je zahtevek glede oddanih prostorov za namene NVO v kulturi in umetnosti in praznih prostorov v lasti MONM zavrnila. Na zastavljena vprašanja so odgovorili, da so vadbeni, izvedbeni in en ateljejski prostor na voljo znotraj Kulturnega centra Janeza Trdine, s katerim upravlja Javni sklad za kulturne dejavnosti, OI Novo mesto, pri tem MONM zagotavlja finančna sredstva za materialne stroške, ki nastanejo pri uporabi teh prostorov (okvirna vrednost, ki jo zagotavlja MONM, je 9.000 EUR na letni ravni). Tako so prostori kulturnim društvom v uporabo na voljo brezplačno. MONM je vzpostavil tudi društveno hišo, v kateri delujejo nevladne organizacije, poleg tega pa objavljajo tudi večletni javni poziv za sofinanciranje najemnin organizacijam, ki delujejo v javnem interesu na področju kulture, ker jim občina ne more zagotoviti ustreznih prostorov (trenutno imata tovrstno »subvencijo« dva zasebna zavoda v javnem interesu). Odgovorili so, da na občino vsako leto pride vsaj eno povpraševanje za prostore za dejavnost kulturnega društva ali posameznika, najpogosteje s področja likovne umetnosti. Glavna ovira, ki jo prepoznavajo pri reševanju teh stisk, pa so zakonodajne togosti predvsem za novoustanovljene nevladne organizacije na področju kulture in umetnosti.

Na Mestni občini Ptuj so v dopisu zapisali, da imajo sklenjene 4 najemne pogodbe za brezplačno uporabo poslovnih prostorov z društvi, ki delujejo v javnem interesu na področju kulture, in 1 najemno pogodbo na področju socialnega varstva, skupno 5. Ob tem pa so predložili še seznam 6 naslovov, na katerih se nahajajo prazni poslovni prostori v lasti Mestne občine Ptuj. Na vprašanja so odgovorili kratko, da zakonodaja ne dopušča dosti možnosti predvsem pri ceni najema nepremičnine, da je zakonodaja preveč toga, postopek pa predolg.

Mestna občina Velenje je poslala pregleden seznam prostorov v najemu ali brezplačni uporabi s financiranjem najemnine in obratovalnih stroškov, oddanih z razpisom iz leta 2018. Na njem je 40 prostorskih enot oddanih društvom, med katerimi smo jih na področju kulture našli 12. Poleg tega smo pridobili tudi seznam 7 prostih prostorov. 5

od teh jih ima zapisan zaznamek, da je bila namera o oddaji objavljena, 1 prostor je predviden za prodajo, 1 pa je potreben prenove. Na dodatna vprašanja nismo prejeli odgovorov.

Poizvedba na Ministrstvu za kulturo je bila tako z vidika seznamov prostorov kot vsebinskih vprašanj neuspešna.

Z Ministrstva za javno upravo pa so nam odgovorili s seznamom nepremičnin v lasti države, s kateri upravlja MJU. Na seznamu je bilo 17 enot, od katerih je bila ena oddana v brezplačni najem nevladni organizaciji, 16 pa je praznih. 5 od teh jih je označenih kot potrebnih prenove, 5 je predvidenih za prodajo, 3 pa so v interesu občine. Na dodatna vprašanja nismo prejeli odgovorov.

Iz navedenega je razvidno, da je že pri pridobivanju informacij težava v nepoenotnih načinih zbiranja podatkov in v zelo različnih kulturah komuniciranja posameznih oblastnih struktur. Zato je sama analiza situacije zelo otežena in jo je nemogoče sistematično poenotiti. Tudi tiste mestne občine, ki so odgovorile na vsebinska vprašanja, so najpogosteje navedle le prazno trditev, da je zakonodaja toga, nobena od občin pa ni jasno definirala težav, ki jih želi nasloviti pa jih zaradi določil zakona ne morejo, z izjemo MO Novo mesto, kjer so jasno opredelili problem onemogočanja podpore in pomoči v obliki prostorov novejšim organizacijam. Če nič drugega, lahko iz posredovanih podatkov sklepamo, da je v lasti občin in države očitno še kar nekaj prostorov, ki ostajajo prazni. Večina izgovorov, ki jih pri tem slišimo glede omejujoče zakonodaje, pa sploh ne drži, kot se bo izkazalo v naslednjem poglavju, saj zakonodaja dopušča precej različnih možnosti, tako neposredno oddajanje nepremičnin kot najem zasebne infrastrukture, ki jo lahko oblasti oddajo izvajalcem javnih programov (kar so seveda tudi NVO, ki izvajajo programe v javnem interesu).

ANALIZA ZAKONOV, KI UREJAJO PODROČJE

Za razumevanje pravnih okvirov področja smo pregledali tudi nekatera zakonodajna določila, ki urejajo razmerje med občinsko in državno oblastjo ter nevladnimi organizacijami na področju kulture in umetnosti. Pregledali smo Zakon o urejanju prostora (ZUreP-2), Zakon o stvarnem premoženju države in samoupravne skupnosti (ZSPDSLS-1), Zakon o nevladnih organizacijah (ZNorg) in Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK). Za ta namen smo se posvetovali tudi s Pravno-informacijskim centrom nevladnih organizacij – PIC in mrežo pravnih in pravnikov za pravno varstvo okolja v javnem interesu, ki delujejo v okviru PIC projekta Zelena svetovalnica.

V splošnem velja, da je na področju ravnanja z nepremičninami v korist nevladnih organizacij krovni zakon ZSPDSLS-1, ZUJIK pa specialni zakon. Krovni zakon za področje nevladnih organizacij je ZNorg, prav tako pa je ZUJIK specialni zakon. ZUreP-2 pa je krovni zakon na področju urejanja prostora. Ob tem se na to področje navezuje še Obligacijski zakonik (OZ) in Stvarnopravni zakonik (SPZ), ki pa ju tu ne obravnavamo. Prav tako bi lahko glede na končne zaključke dodatno analizirali jamstvene sheme, kar pa zares presega obseg te analize.

Zakon o urejanju prostora (ZUreP-2)

V 2. členu ZUreP-2 je navedeno, da je namen urejanja prostora *»doseganje trajnostnega prostorskega razvoja s celovito obravnavo, usklajevanjem in upravljanjem njegovih družbenih, okoljskih in ekonomskih vidikov«*, zato je med cilji navedeno tudi zagotavljanje racionalne rabe prostora in ohranjanje prostorske zmogljivosti za sedanje in prihodnje generacije. V zakonskih določilih je za prostorsko vprašanje nevladnih organizacij zanimiv koncept začasne rabe prostora, ki ga zakon definira v ureditvenih območjih naselij in drugih ureditvenih območjih, *»ki ni trajno načrtovana skozi prostorske ureditve ali skozi namensko rabo prostora in prostorske izvedbene pogoje v prostorskih izvedbenih aktih, vendar pa do izvedbe načrtovanih prostorskih ureditev ali predvidenih posegov v prostor omogoča izvedbo začasnih posegov v prostor in začasno izvajanje dejavnosti in s tem smotrno rabo ter aktivacijo zemljišč in objektov, ki niso v uporabi«*.

V 20. členu ZUreP-2 je tako določeno: *»Območjem ali objektom se lahko omogoči začasna raba, ki ne sme spremeniti lastnosti prostora tako, da bi bila v prihodnje onemogočena izvedba sprejetih prostorskih načrtov. Začasna raba ne sme biti v nasprotju s strateškimi odločitvami v razvojnih aktih države in občine.«* Naprej pa je v 130. členu določeno omogočanje začasne rabe prostora na način, da če pogoji niso zapisani v prostorskem izvedbenem načrtu, se lahko omogoči z izvedbo lokacijske preveritve. Določbe v povezavi z začasno rabo prostora pa se lahko smiselno uporabljajo tudi v območju državnih prostorskih načrtov.

Zakon o stvarnem premoženju države in samoupravnih lokalnih skupnosti (ZSPDSLS-1)

ZSPDSLS-1 smo pregledali v kontekstu zakonodajne ureditve v odnosu oblasti in njenih nepremičnin do nevladnih organizacij, ki delujejo na področju kulture in umetnosti.

62. člen določa, da se nepremično premoženje države ali samoupravne lokalne skupnosti lahko odda v najem, če ga začasno ne potrebuje noben upravljavec ali uporabnik. Lokalna skupnost pa lahko odda v najem nepremičnino tudi po nižini ceni,

prednostno za dejavnosti domače in umetnostne obrti in kulturni dejavnosti. Naprej je v 63. členu določeno, da je najemniška pogodba lahko sklenjena za določen čas (do pet let) ali za nedoločen čas z odpovednim rokom do šest mesecev. Čeprav je v 64. členu določeno, da je v primeru znižane (tj. neprofitne) vrednosti najemna treba izvesti javno zbiranje ponudb, 65. člen določa tudi možnost izjem, tj. možnosti neposrednih pogodb, v primeru, da je predvideni letni prihodek od oddaje nepremičnin v najem nižji od 5.000 evrov (kar je primer mnogih degradiranih območij), in tudi če se prostor odda nevladnim organizacijam v javnem interesu ali socialnemu podjetju, za opravljanje tistih dejavnosti, za katere jim je podeljen status.

Naprej pa je v 68. členu določeno, pod katerimi pogoji se lahko nepremičnino v lasti države ali lokalne samoupravne skupnosti da v brezplačno uporabo. To se lahko ureja po metodi javnega zbiranja ponudb ali z neposredno pogodbo z nevladnimi organizacijami v javnem interesu in socialnimi podjetji. Pri tem je zapisano, da uporabnik krije obratovalne stroške, stroške manjših vzdrževalnih del, stroške zavarovanja in druge stroške, za katere se stranki dogovorita s pogodbo. Manjša vzdrževalna dela so opredeljena v 16. točki 3. člena. Po 60. členu ZSPDSLS-1 upravljavci izvajajo investicijska vzdrževalna dela, kjer je upravljavec tisti, ki je »odgovoren« za objekt v državni ali občinski lasti (to je lahko npr. neko ministrstvo ali javni zavod, agencija ...). Investicijska vzdrževalna dela definira 17. točka 3. člena. 69. člen pa določa, da se nepremičnine lahko odda v brezplačno uporabo za obdobje do največ pet let, ki se podaljša še enkrat za pet let.

Z vsemi zakonskimi določili ZSPDSLS-1, ki državi in lokalni skupnosti omogočajo in krati določajo pogoje, pod katerimi nepremičnino v lasti lahko odda v neprofiten ali brezplačen najem, pa je pomembno določilo tudi v 5. členu zakona, ki govori o načelu gospodarnosti. *»(1) Stvarno premoženje, ki ga noben upravljavec trajno ne potrebuje za opravljanje svojih nalog, se bodisi proda bodisi z oddajo v najem ali na drug ustrezen način zagotovi njegova učinkovita raba. Samoupravne lokalne skupnosti ravnanje s svojim premoženjem tako, da zagotavljajo izvajanje izvirnih nalog samoupravne lokalne skupnosti v skladu s predpisi, ki urejajo lokalno samoupravo.*

(2) Postopke ravnanja s stvarnim premoženjem se vodi učinkovito, s čim manjšimi stroški za doseg danega rezultata oziroma z danimi stroški doseči čim boljši rezultat za državo ali samoupravne lokalne skupnosti.«

5. člen ZSPDSLS-1 ne predpisuje hierarhije, ki bi dajala prednost prodaji pred najemom ali brezplačno uporabo. Načelo gospodarnosti vsebinsko ne definira le ekonomska ali celo pridobitna logika, temveč so v strateških dokumentih definirane »izvirne naloge«, torej politika razvoja nevladnega sektorja in prostorskega planiranja. Za razumevanje tega, na kakšen način se omenjeni člen tolmači v praksi, pa bi morali pogledati v revizije Računskega sodišča, ki izvaja nadzor nad gospodarnim in zakonitim ravnanjem občin. Revizije poslovanja občin so številne in preučevanje vseh revizij na to temo presega kapacitete za namene te raziskave.

Poleg tega je z vidika nepremičnin, kjer vprašanje lastništva še ni razrešeno, pomemben še 59. člen ZSPDSLS-1, kjer je določeno: *»Upravljavec nepremičnine lahko, če lastništvo ni jasno ali v zvezi z lastništvom nepremičnine tečejo sodni ali upravni spori, s posebnim dogovorom z nasprotno stranko uredi posamezna upravljavska razmerja. Pri tem upravljavec upošteva načelo gospodarnosti ravnanja s stvarnim premoženjem in načelo preglednosti.«*

ZSPDSLS-1 pa v 87. členu določa tudi, da samoupravne lokalne skupnosti vzpostavijo evidenco nepremičnega premoženja, ki je v njihovi lasti. Z namenom zagotavljanja preglednosti, točnosti, posodobljenosti in dostopnosti podatkov o stvarnem premoženju

ter nadzora, načrtovanja in učinkovitega ravnanja s stvarnim premoženjem se evidence lahko povezujejo z zemljiško knjigo, zemljiškim katastrom, katastrom stavb, registrom nepremičnin, registrom prostorskih enot in katastrom gospodarske javne infrastrukture ter evidenco trga nepremičnin.

Zakon o nevladnih organizacijah (ZNOrg)

ZNOrg je temeljni zakon, ki med drugim definira tudi nepridobitni in neprofitni značaj nevladnih organizacij, kar je podrobneje definirano v 3. in 4. členu zakona. Zakon ureja tudi pridobivanje statusa nevladne organizacije v javnem interesu, ki je pogosto pogoj za urejanje prostorskih vprašanj skozi javno infrastrukturo.

Z zakonom predpisan način delovanja nevladnih organizacij posledično definira tudi specifično ekonomsko situacijo teh subjektov v kontekstu tržnega gospodarstva, saj pogosto postavljajo poslanstvo pred ekonomske cilje, oziroma vsak presežek tako ali tako ponovno usmerijo v osnovno dejavnost. V tem kontekstu so priložnosti za pridobivanje lastnih prostorov za izvajanje javnega interesa pogosto zelo omejene in je s tega vidika razumljivo, da se manko na tej ravni nadomešča s posebnimi ukrepi.

Izpostavimo lahko tudi 25. člen ZNOrg, kjer je določeno, da *»samoupravne lokalne skupnosti načrtujejo, financirajo in izvajajo politike razvoja nevladnih organizacij,«* kamor lahko štejejo tudi urejanje prostorskih vprašanj.

Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK)

V kontekstu nevladnih organizacij, ki delujejo na področju kulture in umetnosti, prostorsko problematiko dodatno ureja ZUJIK. Slednji določa javni interes za kulturo, ta pa se izvršuje z zagotavljanjem javnih kulturnih dobrin. V 8. členu je tako zapisano, da se javni interes za kulturo uresničuje med drugim z zagotavljanjem pogojev za kulturno ustvarjalnost in dostopnostjo kulturnih dobrin. Tako lahko govorimo o pogojih za ustvarjanje, predstavljanja in hranjenja kulturnih dobrin, tj. o prostorih kot o neposrednem javnem interesu za kulturo.

70. člen določa, da javno infrastrukturo na področju kulture sestavljajo nepremičnine in oprema, ki so v javni lasti in so namenjene kulturi. Sklep o tem sprejme vlada na predlog Ministrstva za kulturo oz. pristojni organ lokalne skupnosti, ministrstvo pa vodi evidence o tem. Naprej 71. člen določa, da država in lokalne skupnosti načrtujejo, gradijo in vzdržujejo javno kulturno infrastrukturo. 73. členu je zapisano, da je javna kulturna infrastruktura lahko s pogodbo dana v upravljanje javnemu zavodu, hkrati pa: *»Javni zavod je dolžan zagotavljati polno izkoriščenost javne kulturne infrastrukture, ki jo ima v upravljanju. Pri oddajanju prostih zmogljivosti imajo prednost kulturni izvajalci za javne kulturne programe ali kulturne projekte, ki so združljivi s področjem dela javnega zavoda.«*

74. člen ZUJIK določa, da se z razpisom javno kulturno infrastrukturo lahko da v uporabo drugim pravnim osebam, ki izvajajo javne kulture programe, ter posameznikom in posameznicam, ki opravljajo kulturno dejavnost. V primeru da organizacija deluje v javnem interesu, pa ji je lahko infrastruktura oddana v uporabo tudi brez razpisa. 75. člen uporabnikom javne kulturne infrastrukture v brezplačnem najemu nalaga obveznost rednega vzdrževanja, kritja obratovalnih stroškov in drugih stroškov, za katere se stranki dogovorita s pogodbo. Treba pa se je zavedati, da za NVO v kulturi tudi tovrstne obveznosti predstavljajo veliko breme, ki ob neustreznem javnem financiranju pomembno vpliva in šibi možnost izvajanja primarnega poslanstva organizacij v javnem interesu. Za organizacije na področju kulture, ki so v javnem interesu in niso dobile v upravljanje ali v uporabo javne kulturne infrastrukture, zakonodaja (79. člen) predvideva,

da jim lahko država oziroma lokalna samoupravna skupnost zagotavlja sredstva za pokrivanje stroškov za zagotavljanje prostorskih pogojev delovanja.

Pomembno je še, da je v 78.a členu zapisano, da *»kadar obstaja javni interes, da se zaradi kulturnega potenciala in infrastrukturne primernosti nepremičnine v njej izvajajo javni kulturni programi ali kulturni projekti v javnem interesu, za katere ne obstaja druga razpoložljiva primerljiva javna kulturna infrastruktura, lahko država ali lokalna skupnost najame nepremičnino, s čimer zagotovi kakovost in raznovrstnost kulturne produkcije ter dostopnost kulturnih dobrin«*, kjer javni interes določi vlada na predlog ministra oz. občinski svet na predlog župana.

POZITIVNE PRAKSE REŠEVANJA PROSTORSKIH VPRAŠANJ POKLICNIH NVO V KULTURI

Ob popisu pozitivnih praks smo naleteli na zelo raznolike rešitve prostorskih potreb nevladnih organizacij, za katere bi želeli, da se krepijo in razširijo. V grobem smo jih razdelili na sodelovanja zasebnih lastnikov in nevladnih organizacij, pozitivne izkušnje sodelovanja NVO z javnimi zavodi ter uspešne rešitve različnih mestnih in državnih struktur. Ob tem je pomembno izpostaviti, da je pri mnogih praksah pomemben tudi skupnostni in povezovalni moment, kar se kaže tako na primeru sodelovanja zasebnimi lastniki kot nagovarjanja občin in države.

Sodelovanje z zasebnimi lastniki

V sklopu analize obstoječih praks smo naleteli na prepletanja, ki bi jih verjetno v ustaljenem besednjaku najlažje označili za mecenske prakse, četudi je običajno razmerje tudi obojestransko koristno. Obstajajo zasebniki, ki v kulturni produkciji nevladnih organizacij vidijo za svoj prostor priložnost ali pa želijo zgolj podpreti posamezne produkcije.

Primer tovrstne pozitivne prakse je prostor GT22, kjer se je zasebni lastnik prostora v centru mesta Maribor odločil oddati prostor v najem močno pod tržno vrednostjo. Na dobrih 1000 m² je tako dobilo priložnost za razvoj večje število nevladnih organizacij, ki so s tovrstno mecensko podporo v zadnjih letih uspeli narediti pomemben profesionalizacijski preboj. Opažamo, da je v Sloveniji tu še precej potenciala, na sistemski ravni pa bi si želeli, da bi tudi država in lokalne oblasti skrbele, da bi prihajalo do več takšnih primerov, kar bi lahko storili tudi z različnimi spodbudami.

Sodelovanja med NVO in javnimi zavodi

Kljub temu da je večina nevladnih organizacij mnenja, da je infrastruktura, s katero upravljajo javni zavodi, zelo omejeno dostopna ali nedostopna, pa obstajajo tudi bolj pozitivne zgodbe na tem področju. Nekateri javni zavodi vendarle prepoznajo pozitivno razsežnost sodelovanja z nevladnim sektorjem, ki postanejo tudi dolgoročna, ali pa prostorske kapacitete odprejo tako, da je terminsko in administrativno usklajevanje hitrejše in uspešnejše.

Eno tovrstnih sodelovanj je prostor, poimenovan Nova pošta, kjer gre za koprodukcijski prostor sodelovanja med Slovenskim mladinskim gledališčem in Zavodom Maska. Nevladna organizacija je tako vstopila v trajnostno sodelovanje in souporabo s katerim upravlja javni zavod, kjer se dejavnosti obeh dopolnjujeta v programskem sodelovanju.

Nadalje lahko iz zadnjega obdobja izpostavimo tudi Steklenik, ki je partnerski projekt zavoda Cona in Botaničnega vrta Univerze v Ljubljani, ki se izvaja v Rastlinjaku Tivoli. Steklenik je v veliki meri ohranil prvotni botanični namen, ob tem pa je z neinvazivnim povezovanjem z NVO prostor dobil še dodatno dimenzijo. Četudi gre po besedah vpletenih za relativno dinamičen in kompleksen proces, pa se model kaže kot eden od pozitivnih primerov sodelovanja. Predvsem je pomembno, da se sodelujoči v procesu niso osredotočili na prepreke, pač pa so aktivno iskali rešitve.

V ta kontekst, ki se sicer delno veže tudi z naslednjim poglavjem, lahko umestimo tudi sodelovanje Zavoda Bunker z Elektro Ljubljana. Sicer so v razmerje vpletene tudi lokalne oblasti, vseeno pa kaže možnosti pridobivanja dodatnih prostorskih kapacitet za NVO v

kulturi. Elektro Ljubljana je tako v upravljanje odstopila prostore NVO v kulturi in s tem se je odprlo pomembno dodatno prizorišče, hkrati tudi prostori za vadbo.

Z omenjenimi primeri se kaže, da povezovanje tudi pri prostorih nima meja in da bi javne institucije (ne nujno kulturne) v izrabi prostora lahko bile veliko bolj fleksibilne.

Pozitivne prostorske politike lokalnih in državnih oblasti

Dejstvo je, da obstajajo tudi pozitivne prakse neposredno s strani lokalnih in državnih oblasti. Samo dejstvo, da dajejo v upravljanje prostore, je seveda pozitivno, še toliko bolj, ko se premiki zgodijo v večjem obsegu. Največ vprašanj se poraja predvsem v smislu trajnosti tovrstnih ureditev, saj so pogoji delovanja v določenem prostoru pogosto vezani na srednjeročno obdobje do petih let, po tem se organizacije lahko ponovno znajdejo na točki nič.

Ena tovrstnih pozitivnih praks je na Metelkovi 6 v Ljubljani, kjer ima pisarne veliko število nevladnih organizacij v kulturi. Drži, da si je bilo treba prostore izboriti, pa vseeno ureditev kaže možnosti nadaljnjega naslavljanja prostorskih težav poklicnih NVO v kulturi. Stavba je v lasti Ministrstva za kulturo in kot taka priča o dejstvu, da tudi država lahko poskrbi za obravnavana vprašanja.

Kot pozitivno ustvarjalci in ustvarjalke navajajo tudi obnovitev kapacitet javnega zavoda Švicarija, ki koordinira uporabo umetniških ateljejev. Problem je zunanji, saj je prostor umetnikom dodeljen le za dve leti. Gre torej za začasno rešitev, ki ji ne sledi nikakršna druga dolgotrajnejša rešitev produkcijskih prostorov v Ljubljani.

Kot pozitivno prakso so nevladne organizacije na področju kulture navedle tudi primer hiše Španskih borcev v Ljubljani, ki je bila v upravljanje podeljena nevladni organizaciji (trenutno En Knap). Sorodno je z Vodnikovo domačijo, ki jo Mestna občina Ljubljana preko javnega razpisa prav tako daje v celoti v upravljanje eni nevladni organizaciji (trenutno v upravljanju zavoda Divja misel).

Rešitev, sorodna Metelkovi 6, je v Mestni občini Ljubljana za prostore na naslovu Trg prekomorskih brigad, kjer so predvsem pisarniški pa tudi nekateri izvedbeni prostori številnih poklicnih NVO v kulturi.

Pozitiven je tudi primer občine Izola, ki se je pred leti odločila, da v starem mestnem jedru umetnicam in umetnikom ponudi prostore po simbolni ceni en evro na mesec z namenom oživljanja starega mestnega jedra. Občina in turistični sektor so pripoznali dodatno vrednost, ki jo ustvarjajo umetnice in umetniki s svojo prisotnostjo in delom, ter jim zato priskrbeli prostor za ustvarjanje v samem centru mesta. Tovrstna praska se je z menjavo oblasti v občini sicer ukinila, povedali pa so nam, da se v kratkem pripravlja nova serija razpisov oddaje poslovnih prostorov v neprofitni najem.

Pomembno je izpostaviti tudi financiranje najemov, ki so večinoma skozi neprogramske stroške vključeni predvsem pri programskih razpisih. Pri tem lahko izpostavimo kot zanimiv model Mestne občine Novo mesto, ki v okviru programskega razpisa financira tudi najem zasebne infrastrukture za namen izvajanja javnega programa. *»Predmet razpisa ni sofinanciranje investicij ali investicijskega vzdrževanja, temveč sofinanciranje najemnin organizacijam v javnem interesu, ki ne delujejo v prostorih v lasti lokalne skupnosti.«* Tovrstne modele bi se glede na potrebe posameznih okolij dalo še dopolniti in spremeniti. Predvsem je treba imeti v mislih tudi organizacije, ki niso financirane programsko, vseeno pa izvajajo veliko projektov v javnem interesu.

ZAKLJUČKI IN PRIPOROČILA

K analizi prostorskega vprašanja poklicnih nevladnih organizacij v kulturi smo pristopili na način, da smo sondažno z različnimi metodami zbirali informacije o stanju, potrebah, vizijah, ovirah in možnosti, tako na neodvisni sceni kot pri stroki in nenazadnje tudi pri mestnih in državnih oblasteh. Z vidika reševanja prostorskega vprašanja za poklicne nevladne organizacije na področju kulture in umetnosti lahko vidimo več možnih pristopov reševanja.

Najprej je treba prepoznati, da problem evidentno obstaja in da ga moramo kot takega pričeti naslavljanje. Nadalje je nujno poudariti, da je za zagotavljanje trajnostnih prostorskih pogojev za profesionalno delovanje nevladnih organizacij in samostojnih ustvarjalcev, dejavnih v umetnosti in kulturi, potrebna strateška in dolgoročna usmeritev lokalnih in nacionalnih oblastnih struktur, ki razpolagajo z javnimi resursi in jih morajo po definiciji investirati v vsebine, prepoznane v javnem interesu. V tem smislu predlagamo tako kratkoročne metode reševanja obstoječe prostorske stiske kot dolgoročne, trajnostne in celostne pristope k naslavljanju tega vprašanja. Za čim večjo učinkovitost pri njegovem razreševanju, pa je treba vse ukrepe začeti izvajati hkrati in čim prej.

- Najprej je potrebno zavedanje, da obstajajo možnosti hitrega naslavljanja začasnih prostorskih rešitev. Zakonodaja namreč omogoča tovrstno začasno reševanje situacije za nevladne organizacije v javnem interesu na področju kulture in za socialna podjetja, in sicer z omogočanjem začasne rabe prostorov in z direktnimi pogodbami. V iskanju začasnih rešitev pa se prostorske kapacitete lahko razširijo tudi na nepremičnine, kjer lastništvo še ni dokončno razrešeno, saj tudi to zakonodaja dopušča. Začasna raba bi lahko pomenila pomembno priložnost tudi za organizacije, ki so v prehodu v poklicne NVO, saj bi skozi pridobivanje vsaj začasnega prostora lahko bolje razvile ali vsaj ocenile svoj potencial, tako pa veliko idej propade še predno lahko zaživijo v vsem potencialu ravno zato, ker nimamo vzpostavljenega bolj fleksibilnega ravnanja s prostori, ki bi zares zajel celotno področje.
- V viziji različnih pristopov naslavljanja prostorskega vprašanja nevladnih organizacij pa se kot velik kaže še neizkoriščen potencial v prostorskih kapacitetah javnih zavodov. Kljub temu da so ti po zakonu primorani zagotoviti polno zasedenost teh kapacitet, zaznavamo, da se to v praksi preredko realizira v sodelovanju z neodvisno sceno. Pretežna večina tistih, ki so sodelovali v spletni anketi, je mnenja, da so jim te kapacitete dostopne zelo omejeno ali pa so jim v celoti nedostopne. V tem obziru menimo, da bi lahko marsikatero potrebo po dodatnih prostorskih kapacitetah naslovili tudi skozi boljše sodelovanje z javnimi zavodi. Tudi tu zakonodajnih omejitev ni, še več, zakonodaja celo terja čim večjo zasedenost razpoložljive javne kulturne infrastrukture.
- Sorodno zgornjemu je treba izpostaviti možnosti povezovanja tudi z javnimi institucijami izven kulture, kot smo prikazali na primeru dobrih praks v zgornjem poglavju.
- Na prehodu med začasnim in trajnim ukrepom je tudi najem. Zelo pomembno je dejstvo, da zakonodaja oblastem omogoča tudi najem novih objektov za izvajanje javnih kulturnih vsebin (glej ZUJIK, 78.a člen), kjer se lahko glede na konkretne potrebe vsebin sklenejo začasna javno-zasebna partnerstva. Te oblike ne gre

zanemariti in bi zares lahko v marsikaterem primeru predstavljale tudi rešitev, saj nekaterih oblik umetnosti sploh nimamo podprtih v nobeni obliki.

- Pri najemu je treba izpostaviti tudi možnost sofinanciranja najemov zasebne infrastrukture za potrebe NVO, ki imajo status v javnem interesu in izvajajo programe v javnem interesu. Ti stroški so tudi sicer vključeni v nekatere programske razpise, poseben razpis pa poznajo v Novem mestu, zato bi glede na potrebe lahko sorodne modele kot pozitivno prakso prenesle tudi druge občine. Predvsem bi bilo treba poskrbeti tudi za izvajalce kulturnih projektov. Splošno pa je glede najemov potrebno poudariti, tudi prenos celotnih hiš v upravljanje poklicnih NVO v kulturi, kot je to v primeru Vodnikove domačije in Španskih borcev. Tovrstni modeli so zelo pozitivni saj omogočajo avtonomno delo posameznih področji ali umetniških praks združenih v eno okolje
- Raziskava je pokazala in na posvetu se je potrdilo, da imajo nekatere organizacije tudi željo in kapacitete postati lastnice prostorov, kar je zagotovo med pomembnejšimi dolgoročnimi ukrepi. Oblasti bi tako tudi za nevladne organizacije morale oblikovati sistem poroštev, ki bi jim omogočal najem kreditov, lizingov in drugih oblik posojil. Gre za model, ki je prisoten tudi na drugih področjih, predvsem na gospodarskem, tako da bi bilo treba sistem zgolj prenesti tudi na NVO v kulturi.
- Na sistemski ravni pa je treba predvsem jasneje in konkretnješe določiti strateške dokumente, ki bi opredelili politike razvoja tako nevladnega sektorja kot tudi politike prostora ter urejanja prostorske umeščenosti neprofitnega sektorja oz. dejavnosti prostorskega planiranja. Trenutna težava velike večine vseh strateških dokumentov je namreč, da prostorske kapacitete za poklicne NVO v kulturi obravnavajo zelo splošno (ali sploh ne), brez konkretizacije in zavez pa seveda področje kot tako stagnira. Zapisanim strateškim načrtom morajo zato nujno slediti akcijski načrti, ki bodo vsebovali načrte renovacij, novogradenj ali odkupov novih nepremičnin, namenjenih neodvisni sceni, ali pa ustrezne modele financiranja.

Zaključiti pa je nujno z razumevanjem pomena kulture, kajti naposled tudi vprašanje prostorov ni zgolj posledica potreb ustvarjalk in ustvarjalcev, pač pa ima dejavnost kulture in umetnosti pomembne družbene učinke, ki jih je treba podpreti tudi z ustreznimi javnimi mehanizmi, saj lahko zgolj tako izpolnjuje svoje poslanstvo in nudi izkazane prednosti za širšo javnost.

Mestne in državne oblasti morajo kulturo in umetnost zato pripoznati kot pomemben vrednostni element, ki kohezijsko povezuje posameznike v družbeno tkivo dinamičnih medsebojnih odnosov, ki je večje in širše od ekonomskih razsežnosti. V tržnem gospodarstvu so tržne profitne dejavnosti, ki se ravna po logiki ekonomske rasti, tiste, ki so v splošni tekmi za obstoj in prostor v znatni prednosti. V kontekstu javnega interesa pa je tu še serija drugih (nematerialnih in neakumulacijskih) vrednot in vrednosti, ki jih je treba osveščeno in usmerjeno vzdrževati, spodbujati in krepiti.

Kultura in umetnost sta dejavnosti, ki nosita tudi psihosocialne, zdravstvene, ustvarjalne in mnoge druge dobrobiti tako za posameznika kot družbo v celoti. Z boljšim odnosom oblasti do kulture skozi prostorske in druge parametre pa bi te pomembno doprinesle k pozitivnemu razvoju družbe.

* Aktivnosti, ki jih je Asociacija izvajala glede prostorov poklicnih NVO v kulturi (anketa, posvet in pričujoča analiza) so bile podprte tudi s strani programa RegLab, ki ga izvaja mreža Kooperativa.